

FNV MAGAZINE

MAGAZINE VOOR LEDEN VAN FNV MEDIA & CULTUUR

#3 | 2019



René Holbrugge (54), cameraman bij NEP:

**‘BEZUINIGEN GAAT TEN
KOSTE VAN DE INHOUD’**



Media & Cultuur

‘KOM OP MET DIE PARTICIPATIE-CAO’

KIMBERLY SCHELLEN (21) KRIJGT EINDELIJK ‘GEWOON’ HET MINIMUMLOON UITBETAALD. MAAR ZE ZOU VEEL LIEVER VALLEN ONDER EEN CAO-PARTICIPATIEWET.

TEKST RONALD DE KREIJ BEELD JAN WILLEM VAN VLIET

1 JONG EN VAKBONDSLID?

‘Jazeker. Ik had al langer iets met de bond, maar daar heb ik nooit iets mee gedaan. Tot ik merkte dat ik aanzienlijk minder verdiende dan mijn collega’s. Toen een collega langs kwam met het verhaal dat de FNV zich inzet voor een Participatiewet-cao, ben ik gelijk lid geworden. Ik had dus wel een reden, maar het kwam alsnog spontaan.’

2 WAAR WAS DAT?

‘Ik werkte tot voor kort bij sociaal werkbedrijf DSW in Zoetermeer. Ik was 21 jaar en kreeg een jaar lang zelfs helemaal geen loon. Omdat ik nog in mijn proefperiode zou zijn. Ik kreeg toen een uitkering van 600 euro per maand en leefde van 20 euro per week.’

3 JE WOONT TOCH IN GRONINGEN?

‘Ik ben verhuisd voor de liefde.’

4 EN NU WERK JE BIJ IEDERZ?

‘Ja, ook een SW-bedrijf, maar ik krijg een vaste aanstelling tegen het minimumloon dat sinds 1 juli dit jaar ook geldt voor mensen vanaf 21 jaar. Dat is flink meer dan ik kreeg bij DSW.’

5 TOCH BEN JE NOG NIET TEVREDEN?

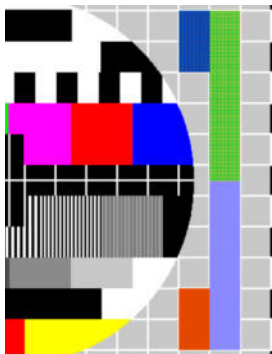
‘Mijn collega’s in de sociale werkvoorziening hebben een cao. Maar die geldt niet voor mensen zoals ik, die na 2015 bij een SW-bedrijf zijn gaan werken. Ik val onder de Participatiewet, maar we verrichten allemaal hetzelfde werk. Moet ik minder betaald krijgen en geen pensioen opbouwen omdat ik onder de Participatiewet val? Volgens mij is dat discriminatie. Ik ben toch niet minderwaardig? Dus kom op met de Participatie-cao!’





INTERVIEW

FNV-onderhandelaar Tuur Elzinga: 'Pensioen staat hoog op onze agenda's voor de nieuwe cao's'. **PAG 24**



ONAFHANKELIJKHEID OMROEPEN IN HET GEDRANG

Er gaan weer tientallen miljoenen minder naar de publieke omroep. **PAG 16**



INTERVIEW NICOLIEN DE WAAL

'Er moet in Hilversum steeds meer voor steeds minder'. **PAG 36**

HOGE ZORGKOSTEN **PAG 04**

Steeds meer mensen mijden zorg vanwege de kosten. Een half miljoen mensen kan de tandarts niet betalen.

TWEE GENERATIES SCHIPPERS BIJ KNRM **PAG 10**

'Romantiseer het niet. Het belangrijkste is dat je niet roekeloos bent'.

SOLIDAIR **PAG 14**

Yvonne van Dam is gastvrouw in het ziekenhuis. 'Het is soms confronterend, maar daar kan ik wel tegen.'

GESCHIEDENIS **PAG 28**

De eerste moderne vakbond werd 125 jaar geleden opgericht: de Algemene Nederlandse Diamantbewerkersbond. Het begon in Amsterdam met massale stakingen van duizenden diamantbewerkers.

WERK AAN DE WERELD **PAG 32**

Shajeda Begum werkt op een vuilstortplaats in Dhaka, Bangladesh. 'Het is vies en gevaarlijk werk'.

GEZOCHT: KADERLEDEN IN HET BEROEPSONDERWIJS **PAG 41**

Ben jij trots op je beroep? Heb je hart voor leerlingen? Word dan actief voor de FNV als kaderlid beroepsonderwijs!



FNV MOMENT

De publieke omroep krijgt steeds minder geld om goede programma's te maken. begin juni startten fnv en NVJ een actie tegen de voorgenomen bezuinigingen. **PAG 08**



DRUKKE ZOMER

Op het moment dat dit magazine voor je ligt is de vakantie voor de meeste mensen voorbij. En misschien ken je het gevoel wel: na de vakantie neem je je voor om het vakantiegevoel wat langer vast te houden, minder te stressen, meer te genieten. Af en toe nog even terugdenken aan die heerlijke warmte.

Wanneer je dit leest, is het wellicht al wat afgekoeld. Maar nu ik dit schrijf, zit ik weg te smelten achter mijn computer. Want wat een hitte deze zomer!

En niet alleen de temperatuur zorgt daarvoor: ook onze FNV-leden zitten er weer lekker in. Want voor veel leden was het een drukke zomer. Op veel verschillende plekken in ons land wordt vrijwel dagelijks strijd geleverd voor betere arbeidsvoorwaarden. Bij de omroep in Hilversum bijvoorbeeld. Daar moet komende periode de broekriem flink aangetrokken worden. In deze uitgave praten we met verschillende leden over die ingrijpende bezuinigingen.

Ook in andere sectoren blijven salarissen achter, of wordt er zelfs bezuinigd. Werkgevers zitten bovenop hun portemonnee. Aan ons en de leden de schone taak om te zorgen dat er weer balans komt. Want daar draait het uiteindelijk om: balans. Balans in de verdeling van welvaart, balans in de verhoudingen tussen werkgevers en werknemers en balans in zeggenschap. Want iedereen wil toch inspraak als het op zijn of haar baan aankomt? Ik hoop dat je genoeg zeggenschap hebt over je werk. Of je nu zelfstandige bent, of een loondienstverband hebt. En zo niet, neem dan eens contact op met de FNV. Dan kijken we samen naar hoe het beter kan. Dit magazine staat weer bomvol met mooie interviews en artikelen uit de sector. Ik wens je heel veel leesplezier!

GER DELEIJ,
SECTORHOOFD MEDIA & CULTUUR

ALS ZORG AMPER (OF NIET) TE BETALEN IS

Voor veel mensen in Nederland vormen noodzakelijke zorguitgaven een drukkende last. 'Met een beetje pech kunnen iemands zorgkosten oplopen tot onhoudbare hoogte.'

TEKST ELSE DE JONGE BEELD XF&M

Michelle is 52 en zelfstandig zangpedagoge en zangeres. In 2014 kreeg ze sarcoïdose, een chronische ziekte die gepaard gaat met ontstekingen in organen en weefsels en vaak littekenweefsel achterlaat. Bij Michelle zitten de ontstekingen in de longen en in haar gezicht. 'Door mijn ziekte ben ik vaak erg moe. Daardoor kan ik mijn werk minder goed doen', vertelt ze. 'En ik weet ook nooit waar het heen gaat. Of het erger wordt of stabiel blijft. Dat vind ik psychisch ook zwaar.' Ze is

minder zanglessen gaan geven en doet minder optredens. Haar zorgkosten zijn flink omhoog gegaan door haar ziekte. 'Ik sta onder permanente controle en gebruik medicijnen. Naast de zorgverzekeringspremie ben ik jaarlijks mijn eigen risico van 385 euro kwijt. Sinds ik ziek ben, werkt een traanklier niet meer. Daarom draag ik op indicatie speciale lenzen en een kappenbril. Voor die lenzen betaal ik jaarlijks een eigen bijdrage van 117 euro. Voor de speciale bril moest ik eenmalig ook 117 euro neertellen.' Ja, ze kan leukere dingen bedenken om haar geld aan uit te geven.

Als ze kinderen zou hebben, zou het allemaal een stuk lastiger worden. 'Maar die heb ik niet. En ik leef zuinig.'

ZORGMIJDERS

Michelle redt het. Maar voor veel Nederlanders is het niet of nauwelijks mogelijk. Steeds meer mensen mijden zorg vanwege die kosten, zo constateren huisartsen, apothekers, fysiotherapeuten, patiëntenverenigingen en cliëntenraden. Volgens Dokters van de Wereld, een organisatie die opkomt voor het recht op goede gezondheidszorg, kunnen bijvoorbeeld zeker 500.000 mensen in Nederland



In Nederland kunnen zeker 500.000 mensen tandzorg niet betalen





tandzorg niet betalen. Die krijgen daardoor te maken met een opeenstapeling van problemen. Zo leidt gebrek aan preventie en het uitstellen van behandelingen niet zelden tot acute of ergere gebitsproblemen. Een slechte mondgezondheid heeft bovendien haar weerslag op de algehele gezondheid. Ook sociaal isolement en verkleinde kansen op een baan kunnen het gevolg zijn van een zichtbaar slecht gebit.

LIEFDADIGHEID

Angela weet er alles van. Ze is 47 en zorgt in haar eentje voor

drie kinderen. In 2006 raakte ze bij een reorganisatie haar baan als teammanager bij een groot bedrijf kwijt. Ze kwam in de bijstand terecht. 'Dingen die altijd vanzelfsprekend voor me waren, zoals naar de tandarts gaan, waren dat ineens niet meer.' Haar gebit, dat al niet heel sterk was, ging in hoog tempo achteruit. 'Ik had op een gegeven moment zo veel pijn dat ik wel naar de tandarts moest. Die vertelde me dat ik, om alles weer goed te krijgen, wortelkanaalbehandelingen en kronen nodig had. Dat zou me duizenden euro's gaan

kosten. En die had ik dus niet.' Angela besloot al haar tanden en kiezen te laten trekken en een prothese te nemen. 'Die zit in het basispakket en daar hoef je maar een klein deel zelf van te betalen.' Natuurlijk vond ze dat enorm spijtig. 'Ik was eind dertig. Maar ik ben nu voorgoed van verdere kosten af.' Toen Angela's dochter een beugel nodig had, kon ze die niet betalen. Uiteindelijk kreeg ze orthodontische hulp via Dokters van de Wereld. 'Daar ben ik nog altijd dankbaar voor. Maar eigenlijk kan het niet, vind ik, dat mensen voor goede tandzorg afhankelijk zijn van

In 2018 is

58 05

euro per persoon aan
zorg besteed

Huishoudens
betaalden zelf

10,8

procent van de
zorgkosten

Sinds de jaren
zeventig stijgen de
zorgkosten met

2,9

procent per jaar

In 2015 waren
de zorgkosten

12,6

procent van het bbp

In 2040 zal dat

16,5

procent zijn



5805 euro per persoon

In 2018 is in Nederland honderd miljard euro uitgegeven aan zorg. In totaal werd via de overheid, verzekeringen en eigen betalingen in 2018 per persoon gemiddeld 5805 euro uitgegeven aan zorg. Dat is 140 euro meer dan in 2017. Huishoudens betaalden zelf 10,8 procent daarvan: 5,6 procent direct aan zorgaanbieders en 5,2 procent via het eigen risico en eigen bijdragen. Bij dat laatste ging het om bijvoorbeeld bijdragen voor kinderopvang, mondzorg en betalingen voor geneesmiddelen en hulpmiddelen, in het bijzonder brillen. (Bron: CBS)

► liefdadigheid. Het is onmogelijk om tandzorg voor een heel gezin te bekostigen van een uitkering.'

BESTEEDBAAR INKOMEN

'Het mag niet zo zijn dat zorguitgaven andere collectieve voorzieningen in het nauw brengen. En ze mogen evenmin een te groot deel van het besteedbaar inkomen van mensen opslokken', zegt Rian van Nispen, beleidsadviseur Zorg & Welzijn bij FNV. 'Dat zijn elementaire uitgangspunten in de zorgvisie van FNV. Zoals daar ook in staat dat mensen ongeacht maatschappelijke status en inkomen toegang moeten hebben tot zorgvoorzieningen. Maar in de praktijk zien we dat de

groeijende zorguitgaven voor een onacceptabel groot deel afgewenteld worden op mensen die van zorg gebruikmaken. Voor kwetsbare mensen, zoals ouderen, chronisch zieken en bijstandsgerechtigden, is dat vaak een onevenredig grote belasting.' Van Nispen wijst in dit verband op jaarlijks stijgende zorgpremies, het verplichte eigen risico van 385 euro, eigen bijdragen die chronisch zieke mensen moeten betalen voor hulpmiddelen en medicijnen, en tandartskosten. 'Mensen maken financiële keuzes op basis van hun portemonnee. Het gaat weliswaar goed met onze economie en de koopkracht stijgt, maar dat merkt maar een beperkt deel

van de bevolking. 65-plussers, bijvoorbeeld, maken het meest gebruik van zorg, maar pensioenen zijn al jaren niet geïndexeerd. Met een beetje pech kunnen zorgkosten oplopen tot onhoudbare hoogte.'

KLOPPEND KASBOEK

Ook werknemers in de zorg betalen een hoge prijs voor de toenemende zorguitgaven, zegt Van Nispen. 'In onze zorgvisie stellen we dat zorg van goede kwaliteit – iets wat wij in Nederland allemaal belangrijk vinden – veronderstelt dat professionals ruimte krijgen voor hun vakmanschap. Dat betekent onder meer dat ze hun werk tegen fatsoenlijke arbeidsvoorwaarden kunnen



Mensen mogen niet afhankelijk zijn van liefdadigheid

doen.' De praktijk laat een volstrekt ander beeld zien. 'De afgelopen jaren heeft zich een ontwikkeling voorgedaan die wij 'de race naar beneden' noemen. Die is nog niet ten einde. Er zijn massaontslagen gevallen, de arbeidsvoorwaarden voor veel werknemers zijn verslechterd, er wordt steeds meer met tijdelijke contracten gewerkt en de werkdruk in de zorg wordt alom als heel hoog ervaren. Er zijn momenteel cao-onderhandelingen gaande, onder meer in de ziekenhuiszorg, die uiterst moeizaam verlopen.' Zorg is geen kwestie van 'een kasboek kloppend maken', vindt ze. 'Kern van de zorgpraktijk is de relatie tussen zorggebruiker en zorgverlener. Die staat voorop. Je organiseert de rest daaromheen.'

DOORGESLAGEN MARKTWERKING

Juist op de organisatie van de zorg valt het nodige af te dingen, stelt Kitty Jong, dagelijks bestuurder FNV. 'Marktwerking heeft veel kwaad gedaan en de zorg uiteindelijk duurder gemaakt. Er is door marktwerking concurrentie tussen partijen

die juist met samenwerking, op bijvoorbeeld inkoop, grote besparingen zouden kunnen realiseren.' Ze illustreert dat met een vergelijking. 'In Duitsland werken twee gespecialiseerde ziekenhuizen met operatierobots. Dat is landelijk zo afgesproken. Die ziekenhuizen ontwikkelen in hoog tempo expertise omdat ze veel behandelingen uitvoeren. In Nederland, waar zorginstellingen met elkaar concurreren, schaffen twintig ziekenhuizen een eigen robot aan. Dat is niet alleen een rem op snelle expertiseontwikkeling, maar kost ook heel veel geld.' Of neem 'het inkoopcircus', de verplichting van ziekenhuizen elk jaar opnieuw afspraken te maken met zorgverzekeraars. 'Ellenlange processen, die veel tijd en veel geld kosten', zegt Jong. 'Vanzelfsprekend moet uitgavenbeheersing een punt van aandacht zijn. Maar de marktwerking in ons zorgstelsel is doorgeslagen. Met het terugdringen van de uitwassen daarvan valt al heel veel winst te behalen. Laat kostenbeheersing zich daarop richten. Kwetsbare mensen mogen er niet de dupe van worden.'

Zorguitgaven: een toekomstscenario

'Wij spreken bij voorkeur van 'zorguitgaven' en niet van 'zorgkosten', vertelt Henk Hilderink van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM). 'Met de term 'zorgkosten' plaats je wat we uitgeven aan zorg meteen in een problematische context. Terwijl we er ook veel voor terugkrijgen, namelijk gezondheid en meer kwaliteit van leven.'

Hilderink, wiskundige en demograaf, is coauteur van *Volksgezondheid Toekomst Verkenning (VTV) 2018*. In VTV's - vierjaarlijks verschijnende rapporten - schetst het RIVM toekomstscenario's op basis van brede maatschappelijke trends. Een van de vragen die Hilderink onderzocht heeft, is hoe zorguitgaven zich in de periode 2003-2018 hebben ontwikkeld en wat op grond daarvan een mogelijk toekomstscenario is. 'Uitgangspunt bij het opstellen van zo'n scenario is dat de trends die we in het nabije verleden zagen, zich in de toekomst voortzetten en dat er geen beleid wordt ingezet om die te keren of juist te versterken. We doen dus geen voorspellingen, maar verkennen mogelijke ontwikkelingen. Zo brengen we maatschappelijke opgaven in kaart.'

Zorguitgaven in Nederland stijgen sinds de jaren zeventig met gemiddeld 2,9 procent per jaar en daarmee al jaren sneller dan het nationaal inkomen. 'Veronderstellen we nu dat dat doorzet, dan verdubbelen

de zorgkosten de komende vijftientig jaar. Het aandeel van de zorguitgaven als percentage van het bbp neemt dan toe van 12,7 procent in 2015 naar 16,4 procent in 2040.'

Hilderink c.s. schrijven die stijgingen deels toe aan demografische factoren als bevolkingsgroei en vergrijzing. 'We krijgen minder kinderen, maar worden ook ouder. En daarnaast blijft de bevolking groeien, met name door migratie.' Welvaartsstijging en technologie zijn van grotere invloed. 'Je moet bij technologie ook denken aan nieuwe medicijnen en nieuwe behandelingen', verklaart hij. 'En die genereren vaak ook weer een extra vraag. Je ziet dat bijvoorbeeld bij de behandeling van kanker. De uitgaven aan duurdere medicijnen ter bestrijding daarvan hebben in de afgelopen jaren een enorme groei doorgemaakt.' Technologie is op veel terreinen kostenbesparend, maar de zorg is op dat punt een buitenbeentje, vertelt Hilderink. 'Nieuwe technologie komt vaak niet in plaats van, maar boven op oude. Men koopt bijvoorbeeld een nieuw analyseapparaat aan, terwijl het oude nog niet is afgeschreven. Het is bovendien geen zeldzaamheid dat zorginstellingen achterlopen met software die kostenbesparend kan zijn. En zorg blijft mensenwerk, waardoor arbeidskracht niet zomaar door technologie kan worden vervangen.'





IJSJESTOUR

De Publieke Omroep krijgt steeds minder geld om goede programma's te maken. Dat komt door de bezuinigingen van de politiek. Maar ook omdat er minder geld via advertenties binnenkomt. Minder geld betekent voor heel veel omroepmedewerkers ook minder zekerheid over werk en inkomen. De FNV wil dat minister Slob (Media) ervoor zorgt dat de Publieke Omroep goede onafhankelijke programma's kan blijven maken. En investeert voor meer werkzekerheid en een fatsoenlijke betaling van de mediaprofessionals. Begin juni startten de FNV en de NVJ een actie tegen de (voorgenomen) bezuinigingen van minister Slob. Eerder werden bij BNNVARA, de VPRO en NTR al veel handtekeningen opgehaald. Op 4 juni was het de beurt aan de KRO/NCRV om te tekenen. Met een ijscoar met heerlijke ijsjes werden de omroepmedewerkers verleid tot het tekenen van de petitie. FNV-medewerkers waren aanwezig om uitleg te geven en vragen te beantwoorden. Inmiddels is de petitie al ruim 13.000 keer getekend.

‘MET SLECHT WEER IS HET NIET ALTIJD LEUK’

Op Schiermonnikoog vindt een wisseling van de wacht plaats bij de Koninklijke Nederlandse Redding Maatschappij. Vertrekkend schipper Gert Jan Klontje werkt zijn opvolger Tom Schilperoord in. Schilperoord: ‘Ik weet dat er heftige dingen kunnen gebeuren, daar heb ik voor getekend.’ Klontje: ‘Romantiseer het niet.’

TEKST KEES BALS BEELD ILJA ZONNEVELD

Gert Jan Klontje (62) komt er een paar keer op terug. Het ‘Nine Anne-gebeuren’, zoals hij het de eerste keer noemt. Pas na verloop van tijd wordt duidelijk hoe ingrijpend dat voor hem was, hoe het de kijk op zijn werk heeft veranderd.

De Nine Anne was een waddenvlet, een kleine motorboot met kajuit. In januari 1983 gingen ze ermee oefenen. Klontje was nog geen schipper, behoorde tot de vrijwillige bemanning. ‘Ik ben gaan beseffen wat er gebeurt in zwaar weer. Toen de Nine

Anne omging, zag ik dat het ook verkeerd kon gaan.’

VEILIGHEID

Je hoeft Klontje niet te vragen wat voor hem het zwaarste weegt in het reddingswerk, dat vertelt hij keer op keer, in steeds andere woorden, met andere verhalen: veiligheid. ‘Ik heb altijd de gedachte gehad: ik ga met vijf jongens op pad en het doel is dat ik met vijf jongens terugkom. Een ongeluk kun je nooit uitsluiten, maar als je in slecht weer bij een jacht in de branding komt, moet je altijd het moment

afwachten dat het veilig genoeg is om naar buiten te gaan.’

Tom Schilperoord (30), sinds een paar maanden Klontjes opvolger, luistert stil naar de verhalen die hij al regelmatig opslurpen. ‘Ik vind het jammer dat ik niet heb gezien hoe jij werkt op de boot, je was al een halfjaar gestopt toen ik hier kwam.’

Klontje vaart nog wel, maar om medische redenen neemt hij niet meer deel aan acties. ‘Ik oefen met de jongens in weer dat mijn lijf aankan.’

‘GEEN LEVENDEN NAAR DE DODEN BRENGEN’

Schilperoord weet tegelijkertijd heel goed dat hij zijn eigen weg moet gaan. ‘Ik ben nog aan het ontdekken wat voor mij belangrijk is in het werk, maar ik zie nu al dat ik het op een andere manier doe dan Gert Jan.’

OP DE TREKKER

Voor Klontje begon het – wonderlijk genoeg – met een





TOM SCHILPEROORD (L) EN GERT JAN KLONTJE

trekker. De enige trekker op het eiland. Als kind woonde hij in de buurt van de schuur in het dorp, waar toen nog de boot van de KNRM stond. Wanneer die uitvoer, moest die eerst naar het strand worden getrokken. 'Dan hoorde ik 's avonds in mijn bed die dieselmotor. Toen dacht ik al: als ik daar eens bij zou mogen ...' Op zijn zestiende werkte hij op een shovel. Om die reden kreeg hij een uitnodiging, waar hij geen moment over twijfelde. 'Voor ons was het een hele eer als je mee mocht doen met de reddingsmaatschappij.

Ik was in die tijd nooit zo met de reddingsboot bezig. Maar man, op die trekker rijden ... Tot ze vroegen of ik eens mee wilde varen. Met slecht weer op zee, dat was toch ook wel mooi. Maar ik had nooit de intentie om schipper te worden.'

HET WATER TROK

Schilperoord is geen eilander, groeide niet op met de reddingsmaatschappij, wel aan het water. Harderwijk: Veluwemeer, Wolderwijd. Van het eerste geld dat hij met een krantenwijk verdiende, kocht

hij een rubberbootje met buitenboordmotor. Later ging hij surfen en zeilen. Hij deed het CIOS (Centraal Instituut Opleiding Sportleiders, red.), werd zeil- en surfinstructeur, volgde een opleiding maatschappelijk werk en werkte zes jaar in de hulpverlening. Maar het water trok. Samen met zijn vrouw zeilde hij de oceaan over, nadat hij ter voorbereiding de Enkhuizer Zeevaartschool had gedaan. Na een jaar besloten ze terug te keren. 'Ik belde direct naar de KNRM: "Ik wil maar één ding: bij jullie werken." Ik wilde

een baan met avontuur, water en leiderschap. Maar ze hadden op dat moment geen vacatures. Toen ze me later terugbelden, had ik binnen een halfuur mijn brief de deur uit.'

GRONDZEE

Klontje laat op zijn telefoon een filmpje zien van een boot waar metershoge brekers overheen slaan. De boot slaat om, maar komt direct daarna weer overeind. De reddingsboten op de Wadden kunnen vanwege het lage water niet te veel diepgang hebben. 'Een 'grondzee', als



op dit filmpje, ontstaat als er water vanuit de diepte naar de kust komt. Dat water zuigt zich vol met zand. Een grondzee is loodzwaar, daar is niets tegen bestand. Daarom zijn de moderne boten 'zelfrichtend', ze draaien automatisch weer met de kajuit naar boven. Als je een fractie van een seconde te laat bent met opsturen, met tegen de grondzee in varen, dan kan het gebeuren dat je ondersteboven gaat. Dat zijn dingen die ik Tom graag had geleerd.'

Schilperoord: 'Ik oefen op Ameland met de schipper daar. Maar we kunnen niet inplannen dat het hard waait op het moment dat ik daarheen ga.' De Nine Anne was nog niet zelfrichtend. Toen die omsloeg, lag de bemanning in het water. Klontje: 'Als de boot omgaat, dan zie je wat een schipper meemaakt. We hingen met

drie man aan één kant van de boot. De andere drie waren weg. De schipper wou onder de boot kijken, maar ik zei: "Doe dat nou niet. Te gevaarlijk. Als ze onder de boot terecht zijn gekomen, dan is de kans groot dat ze het niet overleefd hebben." Uiteindelijk is één van ons op de boot gekropen en die zag de andere drie. "Ze zijn aan de andere kant van de boot." Ik zag de spanning van de schipper afvallen.'

LEERZAAM

De KNRM moderniseerde de vloot tweede helft jaren tachtig. Toen de grotere, snellere Annie Jacoba kwam, bedacht Klontje dat hij best reserveschipper wilde worden en hij kreeg ook die kans. In 1993 werd hij schipper, vanaf 2001 als beroepskracht. 'Ik leerde het vak door mee te draaien met dienstdoende schippers.'

'IK WILDE AVONTUUR, WATER EN LEIDERSCHAP'

Schilperoord: 'Ik ben de minst ervaren kracht hier op het station. Ik ben blij dat ik van de bemanning kan leren. Ik stel veel vragen en probeer zo veel mogelijk aanwezig te zijn. Dat is ook mijn wens voor andere nieuwelingen. Mijn generatie noemt dat leergierig. Ik merk dat de oudere generatie dat soms anders beleeft. Iets meer richting brutaal.'

Klontje: 'Die jongens zijn gewend dat je letterlijk op de onderste tree begint.'

Schilperoord: 'En ik ben zo'n jonge gast van dertig die direct alles wil doen.'

Schilperoord heeft in zijn eerste

drie maanden twaalf acties meegemaakt. Vijf keer moest hij patiënten overzetten naar het vasteland, zeven keer vastgelopen zeiljachten bijstaan.

Klontje: 'Dat is leerzaam.'

Schilperoord: 'Ik moet oefenen in mijn rol als leidinggevende.

Maar ik moet ook leren, als ik iemand aan de lijn heb die is vastgelopen, om te zeggen:

"Wacht maar twee tijen af, dan komt de boot vanzelf los."

Mensen zijn dan zo bang, ze willen dat we direct komen om ze vlot te trekken. Dat jaar op mijn eigen boot heb ik heftigere dingen meegemaakt. Dat zal vast nog wel komen. Maar daar teken ik voor, het is een van de redenen waarom ik voor dit werk kies.'

Klontje: 'Ik heb een spannende tijd gehad. Met slecht weer was het niet altijd leuk. Bij tien meter zeegang kon de bemanning wat katterig zijn, maar als er wat moest gebeuren, stonden ze er weer.' Tegen Schilperoord: 'Romantiseer het niet. Maar het belangrijkste is dat je niet roekeloos bent. Je moet nee kunnen zeggen, bijvoorbeeld als je al lang achter elkaar op zee bent geweest. Daar moet je je niet voor schamen. Anders ga je de levenden naar de doden brengen.'

KOOPKRACHT

Ook komende Prinsjesdag draait het weer om de koopkracht: gaan we er volgend jaar op vooruit, en zo ja hoeveel? Het kabinet sleutelt net zolang aan zijn beleid tot voor elke bevolkingsgroep de wenselijke percentages tot achter de komma bekend zijn.

TEKST ANDRÉ DE VOS ILLUSTRATIE MARIJN VAN DER WAA

WAT IS KOOPKRACHT PRECIES?

Koopkracht drukt uit hoeveel iemand voor zijn inkomen kan kopen. Aan de ene kant is er het besteedbaar inkomen: het netto-inkomen plus toeslagen min zorgpremie en kinderopvangkosten. Een hoger besteedbaar inkomen betekent niet automatisch meer koopkracht. Prijsstijgingen – de inflatie – moeten worden afgetrokken. Als het besteedbaar inkomen met 1 procent stijgt, maar de prijzen stijgen met 2 procent, daalt de koopkracht.

HOE VOORSPEL JE DE KOOPKRACHT?

De rekenaars van het CPB baseren de voorspelling van de koopkracht op 100.000 bestaande huishoudens die

een goede weergave zijn van de Nederlandse bevolking. Daar worden de plannen van de overheid, zoals belastingmaatregelen, en economische ontwikkelingen op losgelaten. Voor elk van die 100.000 huishoudens wordt zo de koopkracht voorspeld. Zo krijg je de 'statische' koopkrachtontwikkeling voor verschillende soorten huishoudens en inkomensgroepen.

MAAR VAAK KOMT DE VOORSPELLING NIET UIT. HOE KAN DAT?

De voorspelling gaat uit van een gemiddelde. Maar een huishouden is niet statisch. Als

voor huishouden nr. 67.344 – misschien wel jouw huishouden – een koopkrachtstijging van 2 procent wordt voorspeld, komt dat zeer waarschijnlijk niet uit. Misschien krijg je een bonus of vind je een beter betaalde baan en is je koopkrachtstijging veel groter. Als je gaat scheiden of werkloos wordt, gaat je koopkracht juist onderuit.

IK HOOR OOK WEL EENS DE TERM 'DYNAMISCHE KOOPKRACHT-ONTWIKKELING'. WAT IS DAT DAN?

De echte, of 'dynamische', koopkrachtontwikkeling van een huishouden laat zich niet voorspellen, maar kan alleen achteraf worden gemeten. De dynamische koopkracht ligt gemiddeld bijna 1 procent hoger

dan de statische koopkracht. Hoe beter de economie draait, hoe hoger de positieve afwijking. Ook als zich in jouw gezin geen bijzondere ontwikkelingen voordoen, kan je koopkracht behoorlijk afwijken van de CPB-voorspelling. De aannames kunnen fout zijn, zoals afgelopen jaar met de energierekening. De inflatie kan mee- of tegenvallen, voor heel Nederland, of op individueel niveau. Hoeveel last iemand heeft van prijsstijgingen, hangt af van of hij een woning huurt of bezit, rookt, graag op vakantie gaat of wel of geen auto heeft.

WAAR KOMEN DE VERSCHILLEN IN DE VOORSPELLINGEN VANDAAN?

De koopkrachtvoorspellingen voor ondernemers zijn het minst betrouwbaar. Bij uitkeringsgerechtigden en gepensioneerden is er juist weinig verschil tussen statische en dynamische koopkracht, omdat hun inkomen vooral afhangt van het overheidsbeleid. Gepensioneerden met een goed aanvullend pensioen (20.000 euro of meer per jaar) zijn de grote verliezers op koopkrachtgebied. Sinds de crisis is hun koopkracht met meer dan 10 procent gedaald omdat de pensioenen, anders dan de AOW, al jaren niet zijn gecorrigeerd voor inflatie.





Vrijwilliger Yvonne van Dam

GASTVROUW IN HET ZIEKENHUIS

Zorgverleners in een ziekenhuis bieden medische zorg en voor wat extra aandacht voor de patiënten kan het ziekenhuis een beroep doen op vrijwilligers. Het St. Antonius heeft er, verdeeld over verschillende locaties in de regio Utrecht, zo'n 650. Een van hen is gastvrouw Yvonne van Dam (66) uit IJsselstein.

TEKST PETER VAN DER AA BEELD JAAP VAN DEN BEUKEL

Yvonne van Dam: 'In mijn werkzame leven was ik financieel adviseur. Ik adviseerde cliënten over zaken als hun aanvullend pensioen. Die mensen gaf je voor en na het gesprek een hand; verder raakte je ze niet aan. Ik moest dus echt even een drempel over toen ik hier bij patiënten hun voeten en handen ging masseren. Dat is best intiem. Maar het creëert een bijzonder contactmoment. Het geeft extra aandacht, het ontspant en het nodigt uit tot een

rustig en wat persoonlijker gesprek. Dat past in het streven van het St. Antonius om meer aanvullende zorg te verlenen. De reacties van de mensen zijn heel positief. We zijn inmiddels met twintig gastvrouwen die kunnen masseren.'

MEER BETROKKEN

'Toen ik vier jaar geleden stopte met werken, wilde ik vrijwilligerswerk gaan doen. Gezien mijn achtergrond had het voor de hand gelegen als ik bijvoorbeeld voor de



'JE ZOU ALLE PATIËNTEN WEL BETER WILLEN MAKEN'

mensen betrokken. Toen ben ik op de dagbehandeling en verpleegafdeling voor mensen met kanker gekomen. Dat past me beter. Patiënten liggen hier een poos of komen regelmatig langs voor een chemokuur. Zo leer je ze kennen. Het is soms confronterend, maar daar kan ik wel tegen. En gelukkig worden ook veel mensen beter, hoor.'

GRENZEN

'Ik begin 's ochtends met het bijwonen van het overleg van de verpleegkundigen. Daar krijg ik al wat tips. Zo van: die mevrouw heeft straks even hulp nodig of die mijnheer zou het wel fijn vinden om een praatje te maken. Daarna ga ik de afdeling op, hier en daar koffiedrinken en wat praten met de patiënten. Soms ook met hun familieleden; die hebben het ook zwaar. Ik doe met name die dingen waar de verpleging niet aan toe komt. Maar ik ken wel mijn grenzen, hoor. Ik neem geen werk van

de verpleegkundige over. Als een patiënt verpleegkundige zorg nodig heeft, geef ik dat natuurlijk wel door; ik signaleer wat me opvalt. En sinds begin dit jaar is die massage erbij gekomen. Gevraagd werd wie van de gastvrouwen of gastheren belangstelling had om aan de training mee te doen en ik heb meteen mijn vinger opgestoken. Ik doe het graag en de patiënten zijn er blij mee. Ik moet het wel doseren, heb ik gemerkt. Twee keer op een ochtend is eigenlijk het maximum.'

ALLEMAAL BETER

'Je hebt geen bijzondere vaardigheden nodig om gastvrouw of gastheer te zijn. Natuurlijk, het sociale moet wel in je zitten. Als je begint word je door een ervaren collega ingewerkt. En na drie maanden is er een evaluatie: gaat het goed, zit je op de juiste plek? Tussentijds kun je altijd een beroep doen op de coördinator van de vrijwilligers. De begeleiding is dus goed. Dit werk is op mijn lijf geschreven. Je bent echt van toegevoegde waarde. Je bouwt een band op met veel patiënten. Je zou ze allemaal wel beter willen maken.'



MEVROUW BADER-REDEGELD:

'Ik was prettig verrast door het aanbod van een massage door Yvonne. Dat was heel erg ontspannend op het vervelende moment dat je in het ziekenhuis ligt. Ik voelde me echt verwend. Het is een fijne service.'

schuldhulpverlening had gekozen. Maar ik wilde graag heel iets anders. Mijn man was al vrijwilliger bij het ziekenhuis, hij werkt bij de vestiging Nieuwegein op de eerste hulp, en dat bevalt hem prima. Daarom heb ik hier gesolliciteerd als gastvrouw. Aanvankelijk werd ik ingezet om patiënten op te halen en te begeleiden naar de afdeling waar ze voor hun behandeling moesten zijn. Maar dat zijn korte contactmomenten en ik ben liever meer bij de

Interesse?

Ziekenhuizen maken dankbaar gebruik van vrijwilligers. Check daarvoor hun website. Bij het St. Antonius Ziekenhuis zijn vacatures te vinden op: www.werkenbijantonius.nl/vrijwilligerswerk.

ONAFHANKELIJKHEID OMROEPEN IN HET GEDRANG MET SLOBS OMROEPPLAN



MET SLOBS TOEKOMSTPLAN SNIJDT RUTTE III NET ALS RUTTE I EN II OPNIEUW IN DE PUBLIEKE OMROEP. VANAF 2010 IS ER AL 250 MILJOEN AF GEGAAN EN NU GAAN ER WEER TIENTALLEN MILJOENEN AF.

Het plan maakt de publieke omroep niet toekomstbestendig en zorgt voor meer onzekerheid over programma's en bij de makers volgens de FNV. De FNV vindt dat de politiek de budgettaire wurggreep op de publieke omroep door dit kabinetsplan alleen maar versterkt, waardoor de onafhankelijkheid van de omroepen en de makers steeds meer in het gedrang komt.

Door de druk die ontstaat door minder reclame-inkomsten die grotendeels niet worden gecompenseerd, zal de publieke omroep juist meer de markt op moeten, vooral in het digitale domein. Daarnaast wordt het grote probleem van onzekerheid over budgetten voor programma's en voor de makers niet opgelost.

SPEELBAL VAN DE POLITIEK

Martin Kothman, bestuurder FNV: 'Wij kijken met argusogen naar de politieke ontwikkeling rondom de publieke omroep. In heel Europa en nu dus ook in Nederland krijgen politieke partijen en populistische partijpolitieke standpunten steeds meer invloed op de media in het algemeen en de publieke omroepen in het bijzonder. Dit

toekomstplan van minister Slob biedt daartegen onvoldoende tegenwicht, maar biedt met extra bezuinigingen als middel, gelegenheid de publieke omroep steeds verder te marginaliseren.'

'De publieke omroep maakt door Nederlanders zeer gewaardeerde programma's. De medewerkers van de publieke omroep en de toeleverende technisch facilitaire bedrijven zijn ondanks eerdere bezuinigingen kwaliteit blijven leveren.'

DE REK IS ERUIT ACHTER DE SCHERMEN

Kothman: 'Die rek is er nu wel uit. De werkdruk onder omroep-medewerkers en in de productieketen is hoog, de werkzekerheid is laag en de arbeidsvoorwaarden zijn slecht. De visie van minister Slob biedt juist deze medewerkers weinig toekomstperspectieven en zekerheid. Het is goed dat er naar salarissen van topfunctionarissen en presentatoren wordt gekeken, dat is echter maar een klein topje. Een zeer groot deel van de mensen achter de schermen hebben te kampen met onzekere contracten, inkomensonzekerheid en slechte tarieven. Het kabinet doet er niets aan om dit aan te pakken door voorwaarden te stellen bij de besteding van publiek geld.'

TEKORT

Het kabinet ziet een autonome kostenstijging van de publieke omroep die in de komende jaren zal leiden tot een tekort op de begroting van 42 miljoen. Dat tekort wordt nu maar even niet gecompenseerd maar leidt tot

forse ingrepen in de overhead. Men ziet daarbij over het hoofd dat in de afgelopen jaren al 270 miljoen is bezuinigd zonder dat de programma's daar zichtbaar onder hebben geleden. Het personeel daarentegen heeft de tol betaald met flexibele contracten, oneerlijke betaling, en slechte arbeidsomstandigheden. Het vet is al lang uit de omroeporganisaties dus deze rekening zal leiden tot extra banenverlies met nog meer verslechtingen in de werkomstandigheden. Uiteindelijk heeft dat ook grote gevolgen voor de kwaliteit van de programmering.

COMPENSATIE

De FNV wil dat de teruggang in reclame-inkomsten geheel wordt gecompenseerd en dat er randvoorwaarden komen bij de (aan)besteding van publiek geld die ervoor zorgen dat medewerkers in de hele omroepketen en ongeacht hun contractvorm kunnen rekenen op een fatsoenlijke beloning. Waarbij de cao voor het Omroep personeel de norm is. Een stabiele financiering zeker als de reclame op termijn wordt geschrapt is volgens de FNV noodzakelijk om de onafhankelijkheid en pluriformiteit overeind te houden. De publieke omroep heeft in vergelijking tot andere Europese landen al weinig mensen die er werken en is al een van de goedkoopste.



PETITIE

ENKELE WEKEN GELEDEN
STARTTEN DE FNV EN NVJ DE
PETITIE 'PUBLIEKE OMROEP, JUIST
NU'. BEIDE PARTIJEN VINDEN
EEN GOED TOEKOMSTPLAN VAN
LEVENSBELANG EN ROEPEN HET
KABINET (MEDIAZAKEN) OP OM
JUIST NU TE INVESTEREN IN DE
PUBLIEKE OMROEP. HAAL DE
PUBLIEKE OMROEP UIT HET SLOB.

DE FNV VRAAGT, SAMEN MET
ALLE MEDIAMAKERS EN DE NVJ,
AANDACHT VOOR DE POSITIE
VAN PROGRAMMAKERS EN
ONDERSTEUNENDE DIENSTEN.
INMIDDELS IS DE PETITIE AL MEER
DAN 13.000 KEER ONDERTEKEND.
WIL JIJ OOK DAT MINISTER SLOB
(MEDIA) ERVOOR ZORGT DAT DE
PUBLIEKE OMROEP GOEDE EN
ONAFHANKELIJKE PROGRAMMA'S
KAN BLIJVEN MAKEN? TEKEN DAN
OOK!
JE VINDT DE PETITIE VIA
BOVENSTAANDE QR-CODE EN OP
FNV.NL/MEDIACULTUUR

6% MEER LOON IN CAO NEDERLANDSE ORKESTEN

Eindelijk is het gelukt om met de orkestdirecties een akkoord te bereiken over de nieuwe cao Nederlandse Orkesten.

FOTO: LIESBETH DINNESSEN

In de cao staan goede afspraken over loon en verlaging van de werkdruk. FNV-leden konden tot eind augustus hun stem uitbrengen.

Na vele maanden onderhandelen is het gelukt om met de orkestdirecties een akkoord te bereiken over een nieuwe cao. FNV Media & Cultuur heeft met de Vereniging van Nederlandse Orkesten (VVNO) een principeakkoord bereikt over een nieuwe cao Nederlandse Orkesten die geldt voor de jaren 2018 en 2019.

DE BELANGRIJKSTE PUNTEN

De FNV heeft vooral gepleit voor goede afspraken over loon en verlaging van de werkdruk in de branche Klassieke Muziek. Het loon stijgt per 1 januari 2019 met 3% en nog een keer per 1 juli 2019 met 3%. In totaal is dat 6% meer loon! Verder komt er vanaf 2021 een nieuwe subsidieperiode. Daarom hebben de cao-partijen afgesproken nog meer samen te gaan werken, met als doel verdergaande structurele verbeteringen van arbeidsvoorwaarden, in het bijzonder op het gebied van het inkomen van musici en hun duurzame inzetbaarheid.

VERDERE AFSPRAKEN

1. De cao heeft een looptijd van 1 januari 2018 tot en met 31

december 2019.

2. Salarisverhogingen: De salarissen gaan in de looptijd met 6% omhoog. De betalingen met terugwerkende kracht worden in oktober of uiterlijk in november 2019 gerealiseerd. Om het gemis van een structurele salarisverhoging vanaf 1 januari 2018 te compenseren is afgesproken dat er een eenmalige uitkering uitbetaald wordt.

3. Verhoging vergoedingen: De toeslag bij-instrumenten wordt gezien als looncomponent en wordt per 1 juli 2019 structureel verhoogd met 3%. Per 1 januari 2018 wordt de toeslag met 2,5 % verhoogd.

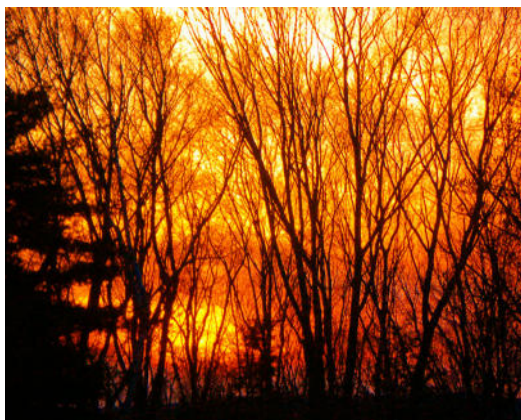
De overige in de cao opgenomen vergoedingen worden met ingang van 1 januari 2019 telkens per 1 januari verhoogd volgens de CPI-index per 1 oktober van het vorige kalenderjaar. Verder wordt de tegemoetkoming woon-werkverkeer per 1 januari 2019 verhoogd naar 250 euro en kunnen werknemers gebruik maken van fiscale verrekening van reiskosten, zodat de bruto vergoeding netto wordt uitgekeerd. Ook zal de fiscale verrekening vakbondscontributie doorgevoerd worden. Met fiscale verrekening wordt minder loonbelasting ingehouden, zodat je als werknemer meer nettoloon ontvangt.



NA VELE MAANDEN ONDERHANDELEN IS MET DE DIRECTIES VAN DE ORKESTEN EEN AKKOORD BEREIKT OVER EEN NIEUWE CAO.

OVERIGE PUNTEN UIT DE CAO EN STEMMING

De andere (nieuwe) punten (onder meer de huidige voorwaarden indiensttreding, de planning en inzetbaarheid, vakantie bij verlof, duurzame inzetbaarheid en uitkering bij ontslag) uit de cao vind je op [FNV.nl/mediacultuur](https://fnv.nl/mediacultuur). Of de leden hebben ingestemd met de cao is begin september bekend.



COLUMN

FREYA

Sinds de dag van verhuizen naar ons mooie Brabantse stekje, zo'n 21 jaar terug, parkeer ik mijn auto voor de deur. Ik kom aanrijden, knal m'n motor uit en sta op 10 meter afstand van de voordeur van ons vrijstaand huisje. Voor dat soort woongemak betaalden we destijds graag, want in Amsterdam was het vaak onmogelijk om binnen 10 minuten een plek te vinden, zelfs mét parkeervergunning.

DOE MIJ WAT INVLOED

Ik klapte dan ook zowat tegen het tuinhokje, toen ik achter de ruitenwisser een bon vond van maar liefst 95 euro. Fout geparkeerd! Na grondig eigen onderzoek (niemand vertelt je wat), kwam ik erachter dat er uit de gemeentelijke hemel, een verboden-te-parkeren-bord was komen vallen. En wel alleen aan onze kant van de straat. En wel alleen voor het aantal meters dat aan ons perceel grenst. Reden: er kon geen ambulance of brandweer door de straat als tegelijkertijd aan weerszijden OP STRAAT geparkeerd zou worden. Hier was echt goed op de huidige situatie ingespeeld: onze enige overburen zetten hun (max. 40 kilometer) bejaardenbrommerauto standaard in hun dubbele garage. Nooit iets te zien dus. En wij onze auto's (2 stuks) keurig in de berm (geen stukje asfalt beslaand).

De ambtelijke weg die ons te wachten staat om überhaupt te communiceren over deze voor ons onbegrijpelijke actie, doet alle moed tot ver in en zelfs onder de schoenen zinken. Is het het ons waard om onze kostbare tijd in een kastje-muur traject te steken dat uiteindelijk gaat leiden tot NIKS (op ervaring gebaseerde conclusie). Actie en reactie. Laat maar, wij parkeren voortaan bij de burens en genieten van de tijd die er over is door het niet aangaan van de tegenactie.

Burgerlijk leed op microniveau. Hier leidt het gevoel van machteloosheid tot een zucht en een keuze om het er maar bij te laten. Maar hoe zeer raakt het mij dat er op onze aardbol veel groter leed is, waarvan ik wil dat het er simpelweg niet is. En hoe voorkom ik, dat andere mensen beslissingen nemen, die mij en MIJN wereld negatief beïnvloeden?

Er staan delen van mijn wereld in brand, zo groot als de Europese Unie, hoorde ik in het nieuws. Door opwarming van de aarde. Per dag gaan er honderdduizenden voetbalvelden regenwoud, inclusief miljoenen dierlijke bewoners plat en dood. We zijn collectief bezig de natuur, de wereld, om zeep te helpen. Door alleen maar bezig te zijn met wat wij allemaal denken nodig te hebben. Van welke arrogantie getuigt het, dat we dieren menen te mogen martelen (weer journaal met duizenden varkens schreeuwend ten onder in brandende megastallen)? Ik wil dat niet! Het is leed dat ons tot in onze ziel zou moeten raken. En wat we doen is wachten op het weerbericht.

De beslissers, de machthebbers, degenen die het zogenaamd weten, vertegenwoordigen mij niet. Ze doen wat mij betreft op geen enkele wijze waarvoor ze betaald worden. En hoe verander je dat? Brief schrijven? Bellen? Als ik me niet elke dag een speelbal van bestuurlijke idioten wil voelen, dan moet ik me vastklampen aan kleine overwinningen op microniveau. Feest vieren als de eerstvolgende Zalandobezorger tijdens het keren met zijn vrachtwagen het parkeerverbodsbord tegen de grond ramt.



WERKSTRESS TE LIJF

Werkstress is in Nederland verzuimreden nummer één geworden. Waar komt het verschijnsel vandaan, wat zijn de gevolgen en wat kun je eraan doen? Zeven vragen over werkstress en een voorbeeld van een succesvolle aanpak.

TEKST LUKK OBBINK BEELD RHONALD BLOMMESTIJN

HOE DRUK HEBBEN WE HET EIGENLIJK?

Behoorlijk. Volgens cijfers van het tweejaarlijkse onderzoek de Arbobalans van TNO is de fysieke belasting van werknemers de afgelopen tien jaar nauwelijks of niet toegenomen, maar dat geldt niet voor de psychosociale arbeidsbelasting, zeg maar: de druk tussen de oren. Had tien jaar geleden een op de acht werknemers burn-outachtige klachten, volgens het laatste rapport is dat opgelopen tot bijna een op de vijf. 'Deze mensen staan elke dag moe op, komen uitgeput uit hun werk, worden vaak cynisch en zien als een berg op tegen de werkweek', schetst FNV-beleidsadviseur veilig en gezond werken Renske Jurriëns de klachten. De stress uit zich ook in het verzuim: een op de drie ziekmeldingen heeft met stress te maken. Dat betekent dat er dagelijks 135.000 mensen thuis zitten omdat ze er helemaal doorheen

EEN OP DE DRIE
ZIEKMELDINGEN
HEEFT MET STRESS
TE MAKEN

zitten. 'En reken maar dat het er meer zijn', zegt Jurriëns. 'Want je benoemt de oorzaak niet bij je melding. Je hebt last van je rug, kou gevat of wat dan ook. Pas als dat keer op keer gebeurt, wordt duidelijk dat er iets anders in het spel is: werkstress.'

WAT ZIJN DE OORZAKEN VAN WERKSTRESS?

Vaak is er simpelweg te weinig tijd voor te veel werk. Een andere belangrijke factor is de vraag of je invloed hebt op hoe en wanneer je het werk uitvoert. Weinig zeggenschap verhoogt het risico. Maar ook de sfeer op het werk is belangrijk: gebrek aan steun van collega's en leidinggevend, mogelijke conflicten, pestgedrag, agressie en geweld hebben allemaal een negatieve invloed. Verder kan ook onvrede met de arbeidsvoorwaarden een rol spelen. Is er onzekerheid over de aanstelling? Moeten er vaak flexkrachten worden ingewerkt? Hoe is het carrièreperspectief? Tot slot is er nog een factor die ook met thuis te maken heeft: is het werk goed te combineren met de thuissituatie? Onverwacht moeten opdraven op het werk verhoudt zich slecht met zorgtaken thuis.

WAARDOOR NEEMT DE WERKSTRESS TOE?

Door het economisch herstel neemt de hoeveelheid werk toe, maar werkgevers zijn huiverig om mensen aan te nemen. Daar komt bij dat werknemers minder in staat zijn om hun werk zelf in te richten, zo blijkt ook uit het TNO-rapport. In tien jaar tijd steeg het percentage werknemers dat gebrek aan autonomie ervaart van 38 naar 45 procent. 'Baantjes worden steeds simpeler', zegt Jurriëns. 'Onder meer door de toename van het flexwerk. Je kunt werk alleen aan uitzendkrachten overlaten als ze snel inzetbaar zijn en nauwelijks ingewerkt hoeven te worden. Zo wordt het werk opgedeeld in eenvoudige taken, met als gevolg een verhoogd risico op werkstress.' Verder spelen snelle communicatiemiddelen een rol. 'Klantbeoordelingen zorgen voor een grote prestatiedruk. Daarbij moet je ook nog eens continu bereikbaar zijn, ook thuis.'

WAT DOEN WERKGEVERS ERAAN?

Een beetje druk kan de kwaliteit en het werktempo goed doen, maar echte werkstress komt het werk niet ten goede en kan

tot verzuim leiden. Toch staan werkgevers niet te trappelen om het probleem aan te pakken. 'We hebben doorlopend discussie met de werkgevers, ook met VNO. Werkgevers stellen dat het aan

WERKGEVERS ONTKENNEN HUN INVLOED OP WERKSTRESS

het privéleven ligt: de zorg voor kinderen, mantelzorg of vrijwilligerswerk', schetst Jurriëns. 'Ze ontkennen hun invloed. Wel zijn ze bereid om bij de lunch een appeltje te verstrekken of yoga aan te bieden. Niks mis mee hoor, maar als je de oorzaak niet aanpakt, heeft dat weinig zin.'

WAT DOET DE OVERHEID?

De Inspectie SZW is belast met de controle op de Arbowet. Jaarlijks kiest de Inspectie een sector die vanwege een hoog risico op werkstress extra aandacht krijgt. Dit jaar de accountantskantoren. 'Vorig jaar bleek dat in de zorg en het onderwijs 80 procent van de onderzochte instellingen de Arbowet overtrad als het gaat om de psychosociale arbeidsbelasting', zegt Jurriëns. 'Ze



EEN VERGOEDING GEEFT WAT GENOEGDOENING, MAAR JE KRIJGT ER JE GEZONDHEID NIET MEE TERUG

hebben bijvoorbeeld de risico's niet in kaart gebracht, of geen plan van aanpak. Dat klinkt als een papieren kwestie, maar dat betekent dus ook dat er geen maatregelen worden genomen tegen werkstress. Er is simpelweg geen aandacht voor.'

KUN JE SCHADE OP DE WERKGEVER VERHALEN?

Langdurige overbelasting kan leiden tot arbeidsongeschiktheid, met alle ellende van dien: financieel en immaterieel. De voormalige werknemer kan een schadeclaim indienen, bijvoorbeeld via het Bureau Beroepsziekten (BBZ) van de FNV. 'Maar het is een zaak van lange adem', zegt Marike Schooneveldt, deskundige arbeid & gezondheid bij dit bureau. Meestal duurt zo'n proces een jaar of vijf, met uitschieters tot tien jaar. In de negentien jaar dat het BBZ bestaat, werden er 1.100 zaken van burn-out gemeld, waarvan er 120 tot een claim hebben geleid. Een aantal zaken loopt nog en



in zeventig gevallen is het tot betaling gekomen, meestal via een schikking. 'De onderbouwing is cruciaal', zegt Schooneveldt. 'Om te voorkomen dat we in welles-nietes terechtkomen, verzamelen we zo veel mogelijk bewijs. Bijvoorbeeld loonstroken waarop overwerk staat vermeld, mails waaruit blijkt dat je de zaak hebt aangekaart, oud-collega's of andere getuigen die je verhaal bevestigen, notulen van werkoverleg, verslagen van functioneringsgesprekken en ga zo maar door. Maar het blijft lastig: fysieke belasting of gevaarlijke stoffen kun je fotograferen, werkstress niet. En volgens de werkgever komt het natuurlijk allemaal door je echtscheiding of het overlijden van een ouder.'

De vergoeding komt vaak uit op een bedrag rond de 50.000 euro. Schooneveldt: 'Het geeft wat genoegdoening, maar je krijgt er je gezondheid niet mee terug. Er is iets kapotgemaakt.'



WERKDRUK OMLAAG BIJ AVIKO

De werkdruk bij aardappelverwerker Aviko, met vestigingen in onder meer Steenderen, Cuijk en Lomm, was al jaren hoog. Belangrijke boosdoeners waren onderbezetting, het werken met onervaren flexkrachten en vooral de storingen, vertelt FNV-bestuurder Jan Verhoeven. Ongeveer drie jaar geleden werd het de werknemers te gortig, met name in de vestigingen in Lomm en Cuijk. Na enige druk bleek Aviko bereid om samen met de FNV een bureau in te schakelen om onderzoek te verrichten. 'Toen heette het nog naar de 'veronderstelde' werkdruk', herinnert Verhoeven zich. De uitkomst van het onderzoek loog er niet om: vooral in Cuijk en Lomm was het goed mis. 'Omdat we bang waren dat de ongemakkelijke boodschap in een la zou verdwijnen, hebben we toen met de FNV een vragenlijst opgesteld, met als belangrijkste vraag: Wat is volgens jou de oorzaak van de werkdruk?', vertelt kaderlid Stan Jacobs van de vestiging in Lomm. 'Er was wel wat druk van de leden nodig', zegt Verhoeven. 'En dan nog: iets afspreken is één, de uitvoering is twee.' Toch is dat de fase waarin Aviko inmiddels is beland: in juni zijn in de cao keiharde afspraken vastgelegd over de werkdruk. Er komt meer personeel, flexkrachten worden beter opgeleid en er is een masterplan ontwikkeld om storingen zo snel mogelijk te verhelpen en liefst te voorkomen. Jacobs: 'Een prima resultaat, waarmee we verder kunnen.'

www.sneltestwerkdruk.nl
www.fnv.nl/werkdruk
www.fnv.nl/bbz

WAT KUN JE ERAAN DOEN?

Voorkomen is heel veel beter dan genezen. De eerste stap is vaststellen of er sprake is van een hoge werkdruk. Dat kan met een sneltest op www.sneltestwerkdruk.nl. Vervolgens is het zaak om erachter te komen wat de oorzaken zijn. 'Belangrijkste tip,' zegt Jurriëns, 'is om dit niet alleen te doen. Bespreek het met collega's.' Een hulpmiddel bij het vaststellen van de oorzaak kan de bovengenoemde, uitgebreide test op de FNV-site zijn. Uiteraard is het zaak om de kwestie aan te kaarten bij de werkgever. 'Ook

dit moet je samen met collega's doen. De werkgever kan de klacht van een enkeling afdoen als een gevolg van de thuissituatie. Als een hele groep collega's hoge werkdruk ervaart, kan een werkgever daar niet zomaar omheen. En natuurlijk kun je altijd de FNV-bestuurder om ondersteuning vragen.' Bij Ikea, PostNL en de overheid zijn naar aanleiding van dergelijke initiatieven onderzoeken gaande naar de werkdruk en een traject bij Aviko (zie kader) bewijst dat de werkdruk omlaag kan. Jurriëns: 'De praktijk wijst uit dat er altijd iets verandert.'

PEPER & ZOUT

WIST JE DAT ...

Televisiekijken zit voor de meeste mensen al jaren in het systeem. Of dat nu live tv is, opgenomen programma's die je later terugkijkt, of lekker een avondje Netflixen... Wist je dat we in Nederland gemiddeld bijna 4 uur televisie per dag kijken? In 2015 keek de gemiddelde Nederlander nog 190 minuten tv per dag, 3 uur en 10 minuten dus. Het allereerste bewegend beeld op televisie kwam op 30 oktober 1925 van John Logie Baird. Hij liet toen het gezicht zien van zijn kantoorjongen, William Taynton, die twee shilling kreeg om voor de hete TV-zender te zitten. Voordat hij hier een echt mens voor gebruikte heeft hij eerst geëxperimenteerd met een buikspreekpop.

DOWNTON ABBEY

The Downton Abbey-gang is sinds half september op het grote scherm te zien. Downton Abbey volgt de familie Crawley en hun bedienden die bij hen inwonen op hun enorme landgoed in Engeland in de vroege jaren 1900. De succesvolle serie, waarvan het zesde seizoen in 2015 op televisie te zien was, werd bekroond met o.a. drie Golden Globe Awards en vijftien Emmy Awards. In totaal werd de serie 69 keer genomineerd voor een Emmy Award. De originele cast houdt een gezellige reünie op de set van de film. Julian Fellowes schreef het script voor de film en Brian Percival, die een Emmy won voor de allereerste aflevering van de serie, zal de film regisseren. Lily James, die Lady Rose MacClare speelde, zal als enige niet te zien zijn. Haar personage Rose verhuisde naar New York.

VANAF 12 SEPTEMBER IN DE NEDERLANDSE BIOSCOPEN TE ZIEN.



RIJK LEVEN

Vergeet het oude concept van hard werken tot aan je pensioen en stel je spannende levensplannen niet uit. Vraag Timothy Ferriss wat hij aan het doen is, en de kans is groot dat je als antwoord krijgt: 'skiën in de Andes' of 'duiken in Panama'. Hij heeft namelijk het achterhaalde idee van 'eerst werken, dan leven' ingeruild voor een rijk leven in het hier en nu. Niet geld stelt je daartoe in staat, maar de nieuwe economische factoren tijd en mobiliteit. Wacht niet langer en vergeet het achterhaalde idee van werken tot je pensioen. Of je nu die grote wereldreis wilt maken, een maandelijks salaris van vijf cijfers wilt met zo weinig mogelijk inspanning, of gewoon minder wilt werken en meer wilt genieten – 'Een werkweek van vier uur' geeft het antwoord.

€15,99 IN DE BOEKWINKEL

MEER IN 'MORE'

NOG NOOIT IN MORE GEWEEST? BESLIST DE MOEITE WAARD!

Museum MORE in Gorssel is het grootste museum voor Modern Realisme. Hier is de collectie van Hans Melchers ondergebracht. Met de semi-permanente tentoonstelling DWARS KIJKEN presenteert Museum MORE een dwarsdoorsnede van de eigen kunstcollectie. Ruim honderd werken van 44 verschillende kunstenaars geven een gevarieerd en eigenzinnig beeld van precies één eeuw modern realisme in Nederland. Museum MORE heeft topwerken van modern-realistische aartsvaders (-en moeders) Carel Willink, Jan Mankes, Pyke Koch, Raoul Hynckes, Wim Schuhmacher en Charley Toorop in de collectie.

**MUSEUM MORE, GORSEL
(TUSSEN ZUTPHEN EN DEVENTER)**

HANDIGE APPS



SKY GUIDE

Kijk je 's nachts graag naar de sterrenhemel? Dan moet je beslist deze app downloaden! Want voor wie graag naar het heelal tuurt, is dit de ultieme app. Richt je iPad of iPhone naar de hemel en Sky Guide vertelt je wat je ziet: sterren of sterrenbeelden, planeten of asteroïden.

**GRATIS
ALLEEN VOOR IOS.**



SMARTIFY

Smartify is dé app voor mensen die regelmatig een museum, expositie of tentoonstelling bezoeken. Deze museum-app werkt heel eenvoudig. Scan het kunstwerk, lees de informatie en sla je favoriete schilderijen en kunstwerken op om je eigen collectie te bouwen. Smartify werkt bij steeds meer musea wereldwijd, waaronder het (Nederlandse) Rijksmuseum, FOAM, Mauritshuis en het Rijksmuseum Twenthe en alle grote buitenlandse musea.

**GRATIS
ANDROID EN IOS.**

A photograph of a man with grey hair and a striped t-shirt, and a young boy with brown hair and a graphic t-shirt, sitting on a wooden floor. They are playing with numerous small, colorful figurines, possibly LEGO minifigures, arranged in a line. The man is holding a small red figurine in his hand. They are in a living room with a floral patterned sofa, a large potted plant, and a window in the background.

‘STRIJD BLIJFT NODIG’

Het is alweer een tijdje geleden dat het pensioenakkoord tot stand is gekomen. Tuur Elzinga zit in het dagelijks bestuur van de FNV en voerde de onderhandelingen. Met hem kijken we terug en ook vooruit. ‘Er is nog veel te doen, we zijn nog niet op de helft.’

TEKST PETER BEEKMAN BEELD MARCEL BAKKER

Bent u opgelucht nu eindelijk het akkoord er ligt?

‘Ja, en wel om meerdere redenen. Heel veel mensen hebben gestemd, dank aan de FNV-leden. De hoge opkomst bij het referendum tekent het belang dat mensen aan het pensioen hechten. En het was een duidelijke uitspraak van de achterban. Dat was voor het ledenparlement, dat hier uiteindelijk over beslist, reden om te zeggen: discussie gesloten, dit gaan we uitvoeren. Een hoop mensen die tegen hebben gestemd, deden dat ook uit wantrouwen jegens de politiek. Dit akkoord kan ook een eerste stap zijn om dat wantrouwen weg te nemen.’

Waar kwam dat wantrouwen vandaan?

‘In eerdere sociale akkoorden hield het kabinet zich lang niet altijd aan alle afspraken. Beloftes over een regeling voor zware beroepen werden bijvoorbeeld niet ingelost, de AOW-leeftijd werd wél verhoogd en deze verhoging werd zelfs tot twee keer toe versneld. In november vorig jaar lag er een voorstel, waar we toen niet mee akkoord zijn gegaan. Te veel losse eindjes. Bij dit akkoord wordt een stuurgroep ingesteld voor de verdere uitwerking, daar zitten wij bij aan tafel. Er gebeurt niks zonder onze instemming. Vertrouwen is goed, maar controle is beter. Juist bij de uitwerking van de afspraken is dat van belang. Die moeten op een goede en zorgvuldige manier op papier worden gezet. Dat hebben we geleerd van die eerdere akkoorden.’

Wat is er bereikt?

‘Een eerste deel van het akkoord is al meteen omgezet in een wetsvoorstel: de AOW-leeftijd wordt voor twee jaar bevroren op 66 jaar en vier maanden. Daarna gaat de AOW-leeftijd langzamer omhoog. De nieuwe koppeling tussen levensverwachting en AOW-leeftijd moet nog in wet worden omgezet. Nu is die koppeling 1-op-1: één jaar hogere gemiddelde levensverwachting betekent één jaar langer werken en dus later AOW. Door het akkoord wordt een extra jaar levensverwachting eerlijker verdeeld over langer werken en langer pensioen. De AOW-leeftijd gaat dus minder snel omhoog.’

Wanneer en hoe wordt dan vastgesteld wanneer de AOW-leeftijd omhoog gaat?

‘Het CBS (Centraal Bureau voor de Statistiek, red.) berekent de gemiddelde levensverwachting jaarlijks. Als blijkt dat die is gestegen, dan wordt de AOW-leeftijd over vijf jaar verhoogd. Als dat niet het geval is, blijft de AOW-leeftijd gelijk.’

‘WERKGEVERS HEBBEN ZICH AL GEMELD OM IN GESPREK TE GAAN’

Wat is er nog meer afgesproken?

‘Heel belangrijk is de regeling over de zware beroepen. Want mensen met zware beroepen beginnen vaak eerder met werken, hebben veelal een niet

zo hoog loon, dus aan het eind ook een lager pensioen. Ze hebben ook nog eens een kortere levensverwachting. Dat is zeer onrechtvaardig, de AOW moet op langere termijn eerlijker, zodat mensen met zware beroepen eerder kunnen stoppen met werken met een goed pensioen. Er komt een onderzoek waarin we kijken of het mogelijk is dat de AOW na 45 dienstjaren kan worden uitgekeerd. Nee, dat is niet gemakkelijk. Het duurt nog zeker vijf jaar voor dat geregeld is. Dat moet wettelijk verankerd worden. Tot die tijd moeten wij het in de cao's regelen met de werkgevers. De randvoorwaarde staat in het akkoord: werkgevers krijgen niet langer een boete als zij drie jaar voor de AOW-leeftijd het AOW-gat compenseren (19.000 euro bruto). Daar bovenop kunnen we aanvullende pensioenafspraken maken. Daardoor kunnen we in de cao weer vroegpensioenafspraken maken voor mensen met zwaar werk. Voor dat maatwerk is door het akkoord ook extra geld beschikbaar gesteld.’

Staan de werkgevers wel te springen om samen met de FNV de zware beroepen aan te pakken?

‘De eerste werkgevers hebben zich al gemeld om met ons in gesprek te gaan: dat zijn dezelfde sectoren die gestaakt hebben voor het pensioenakkoord: bouw, vervoer, politie, havens, metaal, schoonmaak en ook de sociale werkvoorziening.’



TUUR ELZINGA (TEXEL, 1969)

is lid van het dagelijks bestuur van de FNV. Zijn portefeuilles zijn AOW/pensioen en internationale zaken. Hij is ook vicevoorzitter. In 2002 trad hij bij de FNV in dienst als beleidsmedewerker uitkeringsgerechtigden en ouderen, daarna werd hij coördinator van XminY Solidariteitsfonds. In 2007 kwam hij bij FNV Mondiaal. Voor de SP zat hij van 2007 tot 2016 in de Eerste Kamer.

Zijn we dan niet overgeleverd aan de welwillendheid van de werkgevers?

‘Zeker niet! Onze mensen zijn bereid daarvoor keihard te knokken. Dat hebben ze al eerder laten zien. En de werkgevers weten dat. Het staat hoog op onze agenda voor de nieuwe cao’s en misschien wordt de regeling voor zware beroepen ook aan bestaande cao’s toegevoegd. In sectoren waar we sterk staan, lukt het wel, daar ben ik van overtuigd. Maar daarom is het zo belangrijk dat er een wettelijke regeling komt, zodat eerder stoppen met werken voor alle sectoren mogelijk is. Het is ook eerlijk dat de hele maatschappij eraan bijdraagt.’

Is dit pensioenakkoord veilig voor de politiek? Blijft het bij een ander kabinet overeind?

‘Volgende kabinetten zijn hier ook aan gebonden, maar in de politiek weet je ’t natuurlijk nooit. Maar PvdA en GroenLinks hebben het akkoord ook onderschreven, dus het geniet de steun van een deel van de oppositiepartijen.’

De systematiek gaat helemaal op de schop. Wat is de bedoeling?

‘Iedereen gaat dezelfde premie betalen. Voor jongeren die vroeg beginnen met inleggen is het gunstig, want dat vermogen rendeert langer, zodat zij de mogelijkheid hebben eerder te stoppen met werken. Je bouwt dan meer pensioen op in het begin. De middengroepen, zo tussen 35 en 60 jaar, zouden erop achteruitgaan. Dat is niet acceptabel, dus die moeten

gecompenseerd worden. Dat kan, maar dat kost wel tijd. Alle pensioenfondsen moeten wel de boel op orde hebben, voordat wij in de stuurgroep groen licht geven. Dit is een heel taaie klus. Ik verwacht dat de nieuwe Pensioenwet er in 2022 zal zijn. Onderdeel daarvan is ook dat mensen die nu geen pensioen opbouwen, zich kunnen aansluiten bij het nieuwe collectieve pensioenstelsel. En dan gaat het bijvoorbeeld om zzp’ers die in een schijnconstructie werken, of jonge mensen in een start-up. Die verdienen misschien wel een redelijk salaris, maar hebben niet de mogelijkheid om pensioen op te bouwen. De zogenoemde witte vlek – het aantal mensen dat helemaal niks opbouwt – moet worden teruggedrongen.’

En dan die vermaledijde rekenrente ... die zorgt ervoor dat er niet geïndexeerd wordt en dat er zelfs kortingen dreigen.

‘Het nieuwe systeem zorgt ervoor dat er sneller perspectief op indexatie komt. De dreigende kortingen vloeien voort uit het huidige stelsel. Die dreigende kortingen tonen juist aan dat dit stelsel niet meer voldoet, en dat we een ander pensioencontract nodig hebben. Des te dringender, zou ik willen zeggen.

Er wordt nu gerekend met een risicovrije rente, die extreem laag is. De fondsen rekenen niet met realistische rendementen. Er zijn mooie rendementen, maar die verdwijnen nu allemaal in de buffers van de fondsen en komen niet terecht bij de gepensioneerden. Dat is een schizofrene situatie en die



‘WE ZIJN ER NOG LANG NIET, WE ZIJN NOG NIET OP DE HELFT’

valt niet uit te leggen. In het nieuwe pensioencontract wordt juist meer uitgegaan van de werkelijke rendementen. Dus verhoging van het pensioen als het goed gaat, verlaging als het iets minder gaat. Dat worden geen harde klappen; die schommelingen worden uitgesmeerd over de tijd en over de deelnemers. Om op die dreigende kortingen terug te komen: ik pleit ervoor pas op de plaats te maken. Als

je die kortingen doorvoert, tast je het vertrouwen in het pensioenstelsel aan. Wacht even af hoe het nieuwe stelsel uitpakt. Daar horen immers ook andere rekenregels bij.’

Tot slot een persoonlijke vraag. Wat houdt u op de been in dit moeizame dossier?

‘Het vertrouwen dat we tot een goed, nieuw pensioencontract zullen komen. We zijn er nog lang niet, we zijn nog niet op de helft. Strijd blijft nodig, we krijgen het niet gratis. We hebben al laten zien wat we met stakingen en acties af hebben kunnen dwingen. Die actiebereidheid blijft.’

VAN DE FNV

WERKNEMERS KOLENCENTRALES BEGELEID NAAR NIEUW WERK

Eind juni presenteerde het kabinet het Klimaatakkoord, met tal van afspraken om klimaatverandering tegen te gaan. Omdat kolencentrales veel CO₂ uitstoten, is onder meer overeengekomen om deze voor 2030 te sluiten. Bij de vijf kolencentrales en hun toeleveringsbedrijven werken zo'n drieduizend mensen, voor wie deze maatregel gevolgen zal hebben. Zij worden echter niet aan hun lot overgelaten. Onderdeel van het akkoord is dat er een unit komt die de betrokken werknemers naar ander werk gaat begeleiden. Daarvoor is 22 miljoen euro gereserveerd. Samen met UWV is de FNV de aangewezen partij om deze voorziening op poten te zetten. Haast is geboden, want de Hemwegcentrale sluit als eerste, in januari 2020. De FNV laat er dan ook geen gras over groeien en heeft meteen een projectleider aangesteld om de dienstverlening te organiseren. Daarbij gaat het om loopbaanbegeleiding, opleidingsadvies en zo nodig ook om financiële ondersteuning. Met het ministerie van SZW wordt momenteel overlegd over de precieze inhoud van de dienstverlening. De FNV hoopt dat de unit zo snel mogelijk aan de slag kan.



LAAT GEEN GELD LIGGEN: DOWNLOAD JE JAAROPGAVE!

Wist jij dat je een deel van je vakbondscontributie via je werkgever kunt terugvragen? Dit heeft de FNV voor je afgesproken in veel cao's. Hiervoor moet je wel zelf je jaaropgave contributie ondertekend inleveren bij je werkgever. Bij de meeste werkgevers moet dit vóór half november. Informeer ernaar bij jouw bedrijf. Dus laat geen geld liggen en download je jaaropgave. Dit kan via www.fnv.nl/jaaropgave.

JORRIT
SMINIA
VAN HET
LEDEN-
PARLEMENT



BEELD HANS VAN DE VLEKKERT

'IK DOE HET VOOR MIJN DOCHTERTJE'

Jorrit Sminia (38) is Senior Operator bij Cargill in Deventer en zit voor de sector Industrie in het ledenparlement.

'Het eerste wat me opviel toen ik voor de eerste keer in het LP kwam, was de hoeveelheid mensen. Ruim honderd! En al die sectoren, met hun verschillende benaderingen van het vakbondswerk. Ik heb mijn werkende leven in de industrie doorgebracht, dus ik denk heel anders dan - pakweg - iemand uit de zorg of een zzp'er. Daar heb ik veel van geleerd, je wordt er wereldwijd van.

Ik was kaderlid en wilde wel meer doen voor de bond. Ik was ook nieuwsgierig: hoe gaat het eraan toe binnen de bond, hoe komen de besluiten tot stand? Ik zit in de arbeidsvoorwaardencommissie van het LP. Mijn doel is om duidelijk te maken hoe een cao in elkaar steekt, puur inhoudelijk. Welke is goed,

welke minder. En daar dan een kwaliteitsnorm voor opstellen. Het doel ligt ver weg, want industrie kent gigantisch veel cao's. Waar ik me ook voor inzet is #Actiemode20/30, een clubje binnen de bond dat nadenkt over actievoeren in de 21e eeuw. De straat op, hesjes aan, spandoeken ... dat doen we al honderd jaar. We moeten toe naar andere vormen! De belangrijkste reden voor mijn vakbondswerk is ons dochttertje van anderhalf: ik wil dat ze meer zekerheid krijgt dan ik heb gehad. Dat ze na haar opleiding stage loopt en dan een goede baan krijgt. Zonder al die tijdelijke baantjes.'

JORRIT.SMINIA@LEDENPARLEMENT.FNV.NL

125 JAAR ALGEMENE NEDERLANDSE DIAMANTBEWERKERSBOND



De eerste moderne vakbond werd 125 jaar geleden opgericht: de Algemene Nederlandse Diamantbewerkersbond. Talloze festiviteiten zetten het jubileum luister bij.

TEKST SUSAN LECLERCQ BEELD IISG

Het jaar 1894 is een mijlpaal in de geschiedenis van de vakbeweging. De eerste moderne vakbond wordt opgericht: de Algemene Nederlandse Diamantbewerkersbond. De bond neemt al kort na de oprichting een opmerkelijk besluit: vakbondsbestuurders worden betaald. Bestuurders hoeven het vakbondswerk er niet meer in de avonduren bij te doen, ze kunnen zich volledig richten op het professionaliseren van de bond. En dit betaalt zich uit: de ANDB werd ongekend succesvol. Precies 125 jaar na de oprichting is het tijd om de successen te vieren en te kijken of de aanpak van deze bond ons anno 2019 nog steeds kan inspireren. Het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG) haalt de ANDB opnieuw voor het voetlicht.

EEN NIEUWE VAKBOND

De ANDB was er natuurlijk niet van de ene op de andere

dag. Het begon in Amsterdam met massale stakingen van duizenden diamantbewerkers, mannen en vrouwen, joods en niet-joods. Het ging goed met de diamantindustrie, maar veel minder met de diamantbewerkers die lange dagen maakten in de fabrieken, maar daar weinig van terugzagen in hun portemonnee. Het organiserend comité was in topvorm; het wist grote aantallen arbeiders op de been te krijgen en te houden. Daarnaast werd er scherp onderhandeld over hogere lonen. Met succes: veel werkgevers bonden in. Deze overwinning gaf het comité vleugels en onder

IN DE HOOGTIJDAGEN, VAN 1900 TOT 1912, WERD HET ENE SUCCES NA HET ANDERE BEHAALD

leiding van Jan van Zutphen en Henri Polak was de ANDB op 18 november 1894 een feit.

INSPIREREND

In de hoogtijdagen van de bond, van 1900 tot 1912, werd het ene baanbrekende succes na het andere behaald. Hogere loontarieven die gelijk zijn voor mannen en vrouwen, een week vakantie en in 1911 de achturige werkdag. De leden betaalden een hoge contributie, maar kregen daar veel zekerheid voor terug. Zij konden een beroep doen op uitkeringen bij staking, werkloosheid, ziekte en invaliditeit. Al deze arbeidsvoorwaarden en zekerheden klinken nu doodnormaal, maar waren dat 125 jaar geleden beslist niet.

DE BURCHT

ANDB-bestuurders hielden kantoor in het majestueuze, door de beroemde architect Berlage ontworpen vakbondsgebouw dat in de volksmond De Burcht heette. De leden hadden het gebouw bij elkaar gespaard. Als kers op de taart schonken zij hun bond een door interieurontwerper en edelsmid Jan Eisenloeffel ontworpen lamp voor in de hal. Leden liepen daar onderdoor wanneer zij vergaderingen bijwoonden, een boek in de bibliotheek kwamen lenen of een uitkering ophaalden.

Tegenwoordig is De Burcht niet voor publiek toegankelijk, maar vanaf 29 november 2019 zullen oude tijden herleven en kun je met eigen ogen dit bijzondere gebouw aanschouwen. Vier weken lang organiseert het IISG een programma met onder meer rondleidingen, debatten én verhalen. Storytellers nemen bezoekers mee naar het begin van de 20e eeuw en

vertellen levensverhalen van bekende en minder bekende bestuurders en leden van de ANDB. FNV-leden kunnen zich bij voorinschrijving verzekeren van een storytelling-tour in De Burcht, kijk op <https://ledenvoordeelfnv.nl/>.

LESSEN UIT HET VERLEDEN

Op drie 'Storytelling & Opinion making'-avonden in De Burcht verbinden we toen en nu. Elke avond staat in het teken van een actueel thema waarop de ANDB wist te scoren: hoe werkenden iets kunnen doen aan precare arbeid door zich te organiseren, hoe je een beweging opricht van mensen met zeer verschillende achtergronden, hoe je deze in stand houdt en welke antwoorden je hebt op de wisselwerking tussen lokale werknemers en een globale industrie.

TENTOONSTELLING IN JOODS HISTORISCH MUSEUM IN AMSTERDAM

De geschiedenis van de Amsterdamse diamanthandel en -industrie is belangrijk geweest voor (joods) Amsterdam. Het Joods Historisch Museum opent daarom op 27 september 2019 een tentoonstelling met de titel Amsterdam Diamantstad. Zonder de Amsterdamse joden had de stad niet eeuwenlang het internationale centrum van diamantbewerking en -handel kunnen zijn. Bovendien droeg de diamantindustrie bij aan de emancipatie van de joodse onderklasse, die een belangrijke rol speelde in de arbeidersbeweging en bij de oprichting van de ANDB. Filmfragmenten, foto's, documenten en persoonlijke getuigenissen nemen de bezoeker mee naar een dynamische periode, die

zowel hoge pieken als diepe dalen kende. Met een FNV-ledenpas krijg je bij aankoop van een ticket het tweede gratis, zie hiervoor <https://ledenvoordeelfnv.nl/>.

SPECIALE WEBSITE

Meer levensverhalen, en het online archief van de ANDB, staan op <https://diamantbewerkers.nl>. Hier kun je bijvoorbeeld op naam zoeken in het ledenbestand van de bond. Alle leden hadden namelijk hun eigen lidmaatschapskaart met daarop persoonlijke gegevens.



HET JOODS HISTORISCH MUSEUM OPENT OP 27 SEPTEMBER 2019 DE TENTOONSTELLING AMSTERDAM DIAMANTSTAD

ACTIVITEITEN

In De Burcht (Amsterdam), oktober-december 2019:

- **Boekpresentatie.** Een schitterende erfenis: 125 jaar nalatenschap van de ANDB en lancering website <https://diamantbewerkers.nl> op 4 oktober 2019 om 16.00 uur. Aanmelden kan door een mail te sturen naar secretar@iisg.nl. FNV-leden kunnen met korting het boek bestellen via <https://ledenvoordeelfnv.nl/>.
- **Storytelling.** Tussen 28 november 2019 en 29 december 2019, op donderdag, vrijdag en zondag. Meer informatie op <https://diamantbewerkers.nl/andb-project>, aanmelden kan vanaf 1 oktober.
- **Storytelling & Opinion making.** Op vrijdag 29 november, 6 december en 13 december in De Burcht. Meer informatie en aanmelden vanaf 1 oktober via <https://diamantbewerkers.nl/project>.

In het Joods Historisch Museum, 27 september 2019 - 1 maart 2020

- Tentoonstelling Amsterdam Diamantstad <https://jck.nl/nl/tentoonstelling/amsterdam-diamantstad>

René Holbrugge is cameraman bij Lowlands, TVOH, 'M' en Pauw

'ER WORDEN MEERDERE BEDRIJVEN DE DUPE VAN DEZE BEZUINIGING'

René Holbrugge (54) begon zijn media-loopbaan op z'n 22e in de postproductie bij onder meer de NOS, NOB en DutchView. Op z'n 32e maakte hij de switch naar cameraman.

TEKST: DE SCHRIJFFABRIEK | FOTO'S: DUCO DE VRIES



'ACHTER DE OMROEPEN ZITTEN MEERDERE LAGEN VAN BEDRIJVEN EN LEVERANCIERS DIE OP DE OMROEP DRAAIEN.'

'Een mooi, maar zwaar vak,' vertelt René. 'Met glamour, een polsbandje waarmee alle deuren voor je opengaan en eerste rang bij Lowlands, The Voice of Holland of Koningsdag. Maar het betekent ook: als iedereen al lang naar huis is nog twee uur kabels slepen en gear sjouwen. Als je 30 bent doe je dat lachend, maar sinds een aantal jaren is dat zwaarder.'

JARENLANGE RELATIES

René staat voor productiebedrijf NEP achter de camera bij onder meer De Slimste mens, "M", Pauw en bij verschillende sportprogramma's van Ziggo en Fox. Aanstaaende zomer brengt hij -samen met collega's- ook Lowlands in beeld.

PUBLIEK EN COMMERCIEEL

'Lowlands doen we bijvoorbeeld voor de NPO, maar we worden door zowel de publieke als de commerciële omroepen ingehuurd. Bij de publieke omroepen zijn dat soms jarenlange relaties. We doen bijvoorbeeld al sinds de allereerste uitzending het camerawerk voor de programma's DWDD en Pauw. De continuïteit die wij bieden is belangrijk voor de omroepen.'

MINDER GELD IS MINDER ONTWIKKELING

Juist die continuïteit, maar ook de innovatie zullen volgens René erg gaan lijden onder de op handen zijnde bezuinigingen. René: 'Als er minder geld is om

programma's te ontwikkelen, betekent dat ook minder geld voor nieuwe technieken. Dat hebben we bijvoorbeeld met HD-televisie gezien. Daar zijn we pas in 2016 volledig op overgegaan, terwijl landen om ons heen daar al jaren in uitzonden. En dat ga je in de toekomst ook met UHD-tv, in de volksmond 4K, zien. Bij meer dan de helft van de mensen staat thuis al een tv die dat kan ontvangen, maar we doen er nog nauwelijks iets mee.'

OMROEPEN BLIJVEN ACHTER

'Bij NEP zijn we ook al heel ver met AR, augmented reality, waarmee je heel mooie dingen kunt doen met virtuele achtergronden en decors. De ontwikkeling daarvan kost geld. Het wordt bij Ziggo en Talpa al volop gebruikt, maar de omroepen blijven -in verband met de kosten- een beetje achter. En er komt HDR aan, High Dynamic Range, met meer mogelijkheden voor contrast en kleur in het beeld. Daar heb je ook HDR-camera's voor nodig.'

GEK

'Er wordt al best wat daarin geïnvesteerd en we werken er voor buitenlandse klanten al mee, maar bieden het in Nederland nog niet aan. Da's toch gek! Dat mensen al wel zo'n toestel hebben staan, maar dat we het nog niet aanbieden. Dat is echt een consequentie van krappe budgetten. Want er hangt een

prijkaartje aan en dus blijft de ontwikkeling daarvan in ons land achter.'

MINDER INHOUD

Volgens René zie je aan alle kanten dat budgetten onder druk staan: 'Er wordt bijvoorbeeld langer met decors gedaan. En daar worden bijvoorbeeld decorbedrijven dan weer de dupe van, want die draaien minder omzet. Achter de omroepen zitten meerdere lagen van bedrijven en leveranciers die op de omroep draaien: NEP, United, maar ook toeleveranciers van camera's die minder vaak besteld worden. En catering et cetera.



'Er wordt bijvoorbeeld langer met decors gedaan'

Er zit een hele economische keten van bedrijven achter de publieke omroep die er voor een deel op draait.'

PUBLIEK DE DUPE

'Het gaat ook om werkgelegenheid en een sterke positie houden. En het publiek wordt er ook de dupe van. Mensen worden niet meer geprikkeld, want er komen geen nieuwe dingen. Dus gaan ze minder tv kijken en zo ontstaat een neerwaartse spiraal. Het gaat een 'youtube' kant op, en met name de inhoudelijk sterke programma's van de publieke omroep, zoals documentaires en politieke achtergronden, verliezen we daardoor.'

**PUBLIEKE OMROEP
JUIST NU!**

Ja, de Publieke Omroep verdient mijn steun

Ik wil goed geïnformeerd worden en ik kijk graag naar de brede programmering van de publieke omroepen, zowel op landelijk, regionaal als lokaal niveau. Een sterke publieke omroep is daarvoor van levensbelang, juist nu!

Teken daarom voor een omroep met voldoende financiering om programma's te maken. De Publieke Omroep maakt programma's die er toe doen; die informeren, amuseren en misstanden aan de kaak stellen. Om dat te kunnen blijven doen zijn vakmensen nodig. Alleen dan kan de publieke

12985 mensen hebben de petitie getekend

25.000

Voornaam*

Achternaam*

E-mailadres*

☐ Ik wil op de hoogte blijven

☐ Ik ben mediamaker

Teken nu

Uitklappen



De mens maakt veel rotzooi. Zoveel dat de mondiale afvalberg de komende dertig jaar met 70 procent zal groeien. Waar komt al dat afval terecht en wie ruimt het op?

TEKST MAAIKE DE HON, RUBEN KOREVAAR, BART SPELEERS BEELD RUBEN KOREVAAR, CO DE KRUIJFF, PROFUNDO, KARIM SAAGBUL

WERKEN IN ONS AFVAL

PAKISTAN

'WE WERKEN EN LEVEN ALS SLAVEN'

Het transport van goederen wereldwijd verloopt grotendeels via de zee: 80 procent van de wereldhandel wordt verplaatst per schip. De meeste zeeschepen zijn in handen van ontwikkelde landen, maar belanden na hun diensttijd op een van de sloopstranden van minder ontwikkelde landen als India en Bangladesh. Of Pakistan, waar **Gul Rehman (58)** al veertig jaar op het strand van Gadani werkt. 'Op m'n 16e kwam ik naar Gadani en genoot van de zee en het slopen van schepen. Maar ik maakte op de werf ook veel ongevallen mee: mensen die overleden door het extreem gevaarlijke werk.' De slopers werkten op slippers, zonder handschoenen, veiligheidsbril of training in veilig werken.

'Tijdens een bezoek aan vrienden die in fabrieken werken, zag ik dat zij wel veiligheidskleding gebruikten. Toen realiseerde ik me dat we in Gadani werken en leven als slaven.' Gul kreeg van z'n vrienden laarzen en handschoenen mee om veiliger te kunnen werken. 'Op het sloopstrand maakten anderen grappen over me, maar ik hield ze voor: veilig werken is belangrijk. Collega's die onze baas vervolgens vroegen om beschermende kleding of veiligere werkomstandigheden, werden geslagen of ontslagen.' Bij een grote explosie in november 2016 kwamen in Gadani 29 scheepsslopers om het leven. Hierna kregen de slopers wel beschermende kleding, maar het aantal ongevallen nam niet



Gul Rehman (L)

af. Gul: 'Ik ben toen begonnen met een campagne voor veilig werken en heb gepleit voor trainingen, schoon drinkwater en toiletten op de werf. De baas pikte dit niet en ontsloeg me. Nu ben ik werkloos en kom ik niet meer aan het werk.' Gul is actief voor de lokale vakbond van scheepsslopers in Gadani, die steun krijgt van Mondiaal FNV via de internationale vakbond IndustriALL. In India helpt Mondiaal FNV al vijftien jaar

om de arbeidsomstandigheden op de sloopstranden te verbeteren. Door onder meer het versterken van de lokale vakbond en veiligheidstrainingen van FNV-leden aan scheepsslopers, is de situatie daar sterk verbeterd. Zo dragen alle werknemers persoonlijke beschermingsmiddelen, krijgen ze elke ochtend een instructie in gezond en veilig werken, is er een goede EHBO-ruimte en wordt zwaar materiaal getild door kranen en niet meer door mensen.



Suleimana Mohammed (L)

GHANA

'VAAK ZIEK DOOR EUROPESE E-WASTE'

Een gecrashte laptop, een smartphone met waterschade of een kapot tv-scherm: afgedankte elektronische toestellen uit de EU moeten veilig en verantwoord worden verwerkt en mogen niet worden geëxporteerd naar ontwikkelingslanden. Maar ja, dat is theorie. De praktijk is anders. Dat bewees een organisatie die strijdt tegen de dump van gevaarlijk afval dit jaar maar weer eens. Zij verborg onlangs gps-trackers in beschadigde computers, printers en beeldschermen uit Europa. Een aantal apparaten belandde

toch op e-waste afvalbergen in ontwikkelingslanden.

Een van de meest beruchte e-waste dumpsites is Agbogbloshie in Ghana, een desolate plek waar elektronisch afval uit vooral Europa en de VS terechtkomt. Ongeveer vijfduizend mensen halen hier voor een schijntje koelkasten, televisies en laptops uit elkaar. Een van hen is **Suleimana Mohammed (21)**. Hij ontmantelt monitoren, versterkers, computers en sorteert materialen als koper, zink en kabels. Zijn baas verkoopt deze weer door aan opkopers die

de materialen hergebruiken. 'Ik werk wekelijks ongeveer 42 uur in Agbogbloshie en verdien daarmee 20 euro', vertelt Suleimana. 'Een deel stuur ik naar mijn ouders, die ergens anders wonen.' Onderzoek wijst uit dat Agbogbloshie sterk chemisch vervuild is. Wat merkt Suleimana daarvan? 'Er hangt altijd een vieze lucht, die slecht voor me is. Ik voel me vaak ziek en heb pijn overal in m'n lichaam. Vooral als ik heb gewerkt met de motoren van koelkasten.' Suleimana heeft geen handschoenen, mondkapje,

veiligheidsschoenen of -bril, waardoor hij ook vaak wondjes heeft op z'n lichaam. 'Als ik veel last van wonden of pijn heb, koop ik een pijnstiller bij een van de mensen die dat op de vuilnisbelt verkopen. Ik ga niet naar een arts of ziekenhuis, daar heb ik geen geld voor.' Z'n werk in Agbogbloshie zegt Suleimana liever vandaag dan morgen vaarwel. 'Eigenlijk ben ik chauffeur, van een taxi of tractor, maar zo'n baan kan ik niet vinden. Het liefst wil ik voor mezelf beginnen, maar dan heb ik een kapitaal nodig voor het kopen van een auto.'

NEDERLAND

'ONZE ROTZOOI ZELF OPRUIMEN'

Een vuilniswagen is tegenwoordig een halve robot, vertelt chauffeur **Marco Groenewoud (47)** uit Lelystad. 'Je rijdt hem naast de container en met de joystick zorg je ervoor dat hij de bakken oppakt en leegt. Daardoor staan we niet meer in de stank en ademen we geen stof meer in.' Marco werkt al jaren met een vaste collega. 'Als mijn maat rijdt, loop ik vooruit om de bakken goed te zetten en halverwege de dag wisselen we om.' Fysiek heel zwaar is het werk niet, zegt Marco, wel leuk. 'Ik ben lekker buiten en heb contact met andere mensen. M'n collega en

ik lossen problemen in onze wijk zelf op. Bijvoorbeeld als mensen afval in de verkeerde container doen. Dan bellen we bij hen aan met uitleg en een folder. Dat levert veel begrip op voor wat we doen en maakt het werk leuker.' Over z'n werkgever heeft de vuilnisman niks te klagen. 'HVC is een heel sociaal bedrijf. De cao is prima en m'n salaris is goed, ik verdien 2.100 euro netto per maand voor een 32-urige werkweek.' Het vuilnis dat HVC ophaalt, wordt grotendeels hergebruikt, het restafval gaat naar de verbrandingsoven en wordt omgezet in stroom. Afval



verdwijnt dus niet naar het buitenland. Marco: 'Ik weet dat er veel Nederlandse rotzooi naar het buitenland verdwijnt, legaal en illegaal. Van afgedankte computers tot plastic. Een kwalijke zaak. Wij maken hier rotzooi en dan moeten we het ook zelf opruimen. Daarnaast zijn de omstandigheden waaronder het

afval elders wordt verwerkt, vaak een stuk slechter: lange dagen, blootstaan aan schadelijke stoffen en chemisch afval, en heel weinig verdienen. Als ze horen wat ik verdien, vallen ze flauw, denk ik. Ik werk veilig, krijg prima betaald, alles is goed geregeld. Het zou mooi zijn als het daar ook beter geregeld zou worden. Als ik het goed heb, waarom zij dan niet?'

BANGLADESH

'M'N BAAN IS VIES, ZWAAR EN GEVAARLIJK'



Om vier uur in de ochtend pakt **Shajeda Begum (34)** de bus naar een vuilstortplaats in Dhaka, Bangladesh, waar ze plastic, metaal, oude schoenen en vleesbotten verzamelt. 'Het materiaal verkoop ik aan een opkoper, die het doorverkoop aan een handelaar. Hij verkoopt het weer aan fabrieken', vertelt ze. 'De botten worden gebruikt voor het maken van kammen en knopen. De schoenen gaan ook in een machine, maar waarvoor ze gebruikt worden, weet ik niet.' Elke dag verzamelt ze drie volle zakken van één kubieke meter vuilnis. Zes dagen per week. Daarmee verdient ze wekelijks ongeveer 40 à 50 euro. Om vijf uur begint Shajeda haar

werkdag op de vuilnisbelt. 'Een paar uur later eet ik m'n thuis gekookte ontbijt en 's middags drink ik wat water in het kantoor van de stortplaats. Om drie uur neem ik de bus terug naar huis, waar ik woon met m'n man, vier kinderen en m'n inwonende schoonmoeder.' Na het eten, rond tien uur, gaat ze naar bed. 'Wat ik leuk vind aan m'n baan? Om eerlijk te zijn: niks. Het is vies en zwaar werk en nog gevaarlijk ook. We snijden ons aan handen en voeten, we ademen rook in als het afval begint te smeulen en de grote graafmachines zien ons lang niet altijd staan. Ik zou het heerlijk vinden om ander werk te hebben, bijvoorbeeld als zelfstandig naaister.'

Zolang dat niet zo is, proberen de afvalverzamelaars van Dhaka zich beter te beschermen. 'De vakbond heeft ons wel eens laarzen, een hesje en een masker gegeven, maar die zijn bij vrijwel iedereen gestolen. Het onderwijs dat we via de bond krijgen, werkt wel. We hebben geleerd beter na te denken over ons werk en de positie waarin we als vrouw verkeren. Doordat we als groep op de gemeentelijke afvaldienst zijn afgestapt, mogen we nu bijvoorbeeld gebruikmaken van hun drinkwaterkraan.'

Snel verdiend!



5.519
huishoudens
ontvingen
voedselhulp
(rijst)

Sinds jaar en dag zorgt de APVVU, de bond van landarbeiders in de Indiase deelstaat Andhra Pradesh, ervoor dat de sociale voorzieningen daadwerkelijk de mensen bereiken voor wie ze zijn bedoeld. Dat seizoenarbeiders mee kunnen doen aan het werkgelegenheidsprogramma, dat arme gezinnen in aanmerking komen voor voedselhulp, dat bejaarden een pensioen krijgen en ga zo maar door. En soms moet de APVVU een robberij vechten met de overheid om voorzieningen op peil te brengen, zoals in 2009, toen de bond het voor elkaar kreeg

dat het Hooggerechtshof van India bepaalde dat de overheid het minimumloon moest betalen aan deelnemers aan een werkgelegenheidsprogramma. Enfin, de geschiedenis van de APVVU is geplaveid met grote en kleinere successen. Mondiaal FNV steunt de APVVU hierbij.

Eind vorig jaar sloeg de projectcoördinator van APVVU, Poguri Chennaiah, eens aan het rekenen: hoeveel levert het werk van de APVVU nou eigenlijk op voor de mensen? Hij stond zelf te kijken van de uitkomst!

6.210
families
gecompenseerd
voor oogstverlies
na droogte



143
dorpen
aangesloten
op waterleiding



2.215
pensioenen
uitgekeerd

1
miljoen
roepie

364.820
seizoenarbeiders
bereikt in werkgelegenheidsprojecten



2.181
huishoudens
ontvingen
woningsubsidies



146
miljoen
roepie

5.253
miljoen
roepie

63
dorpen
aangesloten
op het riool



20
miljoen
roepie

Totaal
5.443.244.500
roepie

€ 68.584.628

Berekening geldt voor de
maanden april tot en met
september 2018

Nicolien heeft zorgen over collega's zonder vast contract

'ER MOET IN HILVERSUM STEEDS MEER VOOR STEEDS MINDER'

Nicolien de Waal ging, na haar studie Maatschappijgeschiedenis en drie jaar ervaring bij StadsTV Rotterdam, in 1995 bij de KRO werken. Bij die omroep werkte ze voor verschillende programma's.

TEKST: DE SCHRIJFFABRIEK | FOTO'S: DUCO DE VRIES



NICOLIEN: 'ALS JE BLIJFT AFWACHTEN KUN JE SOMS LANG WACHTEN, OF GEBEURT ER NOOIT WAT.'

Nicolien was verslaggever en redacteur bij onder meer de ASO-show, Memories en uiteindelijk Spoorloos. 'Ik heb op een gegeven moment gewoon gevraagd of ik bij Spoorloos mocht werken,' vertelt ze. 'Dat vond ik een mooi programma. Als je weet wat je wil, moet je dat aangeven. Dan gebeurt er ook wat. Als je blijft afwachten kun je soms lang wachten, of gebeurt er nooit wat.'

AFWISSELING, BEWEGING EN ONTWIKKELING

'De televisiewereld is heel afwisselend. Er is constant beweging en ontwikkeling, er gebeurt veel online met nieuwe technieken, het gaat heel snel allemaal. In al die verandering rijst ook de vraag waar de publieke omroep naartoe gaat.'

MEER VOOR MINDER

'Er moet in Hilversum steeds meer voor steeds minder. Dat geeft zorgen over m'n collega's die geen vast contract hebben. Ik ben boven de 50 en weet niet anders dan dat er reorganisaties en bezuinigingen zijn. Ik ben daarom altijd optimistisch over de toekomst. We moeten gewoon afwachten. Iedereen gelooft in dit bedrijf en ook met de op handen zijnde bezuinigingen vinden we straks wel weer een weg.'

ONRUST

'Maar dat optimisme geldt niet voor collega's die geen vast contract hebben. Bij hen is er veel

onrust, ze zijn vaak nog jong en in de opbouwende fase van hun leven. Voor hen is alles heel onzeker. Zodra zij een contractje hebben, zijn ze alweer bezig met wat ze daarna kunnen gaan doen. Dat is vreselijk. Als je dit vak zó graag wil doen en het zó leuk vindt...'

CONTRACTBASIS

'Ik merk het ook aan oudere collega's die al heel lang op contractbasis voor de omroep werken. Zij overwegen om een opleiding te gaan doen en ander werk te zoeken. Ze zeggen: 'Ik ga niet weer een maandje dit, of twee maanden dat doen.'

UITGEKOTST

'Één van m'n - inmiddels ex - collega's zat in z'n laatste contract en zag de advertenties voor zijn baan voorbijkomen. Want na vijf keer verlengen kreeg hij geen verlenging meer en werd een vacature uitgeschreven. Zijn vriendin werkt ook in de media, er is een tweede kindje op komst en ze hebben net een huis gekocht. Dan voel je je behoorlijk uitgekotst. Als je mensen ziet solliciteren op jouw baan, op jouw werk, dat je zelf nét zo goed kunt, maar niet meer mag doen. Ja over een half jaar mag je weer terugkomen. Maar niemand wacht een half jaar om - misschien - weer opnieuw aangenomen te worden.'

VRAGEN EN ONRUST

'Er zijn veel onzekerheden,

nu de toekomstvisie van Slob bekend is. In plaats van de omroepen financiële ruimte te gunnen, worden we juist afgeknepen. Door het schrappen van reclame verwacht minister Slob dat de omroepen zo'n 20 miljoen zullen moeten bezuinigen. De STER schat in dat de inkomstenderving groter zal zijn. De omroepen moeten belangrijker worden en tegelijk worden ze in hun budget aangetast. Terwijl de economie bloeit. Onbegrijpelijk!

OPTIMISTISCH

'Toch is m'n basisgevoel voor de toekomst optimistisch. Het komt wel goed. Niets blijft zoals het nu is. De politiek niet, de samenle-



'IEDEREEN GELOOFT IN DIT BEDRIJF EN OOK MET DE OP HANDEN ZIJNDE BEZUINIGINGEN VINDEN WE STRAKS WEL WEER EEN WEG.'

'Als je weet
wat je wil,
moet je dat
aangeven'

ving niet en de omroepen ook niet. Het is alleen zo jammer dat er zoveel kennis en kunde verloren gaan. Dat is gewoonweg kapitaalvernietiging. Ondertussen blijven we gesprekken voeren in Den Haag en lobbyen. Het voelt goed om daar te praten en bewindvoerders te laten weten hoe groot onze onrust is. Ik merk dat er wel degelijk geluisterd wordt en dat geeft ook hoop voor de toekomst.'



'Het komt wel goed. Niets blijft zoals het nu is.'

ERVAREN ROTTEN VOOR DE KLAS

Daar waar jongeren zijn, is de FNV. Zoals op de ROC's, waar de bond gastlessen verzorgt. Jongere docenten doen dat samen met ervaren rotten in het vak. De FNV zoekt mensen die graag voor de klas willen staan om over hun vak te praten én te vertellen waarom lid zijn van de FNV belangrijk is.

TEKST PETER BEEKMAN BEELD LIESBETH DINNISSSEN

Harrie Rozema (71) en Josy Snijders (72) zijn uit het zuiden komen rijden naar het Centraal Vakbondshuis in Utrecht. Rozema is er al, het wachten is op Snijders. Die bleek de weg te zijn kwijtgeraakt, en Rozema moest hem telefonisch binnenloodsen. En dat kan-ie, want hij was bijna zijn hele leven werkzaam in het goederenvervoer en kan altijd feilloos de weg vinden. 'Nee, een TomTom heb ik niet nodig.' Snijders was werkzaam als expediteur.

De beide heren geven gastlessen aan ROC's, bij de chauffeursopleiding en bij logistiek (zie kader).

Rozema: 'Het is leuk om je eigen ervaringen met de jonge garde te delen.'

Snijders: 'Smeuïge anekdotes vinden de jonkies leuk om te horen.'

Snijders: 'Ik doe het al vijfentwintig à dertig jaar!'

Rozema: 'Ik ook zo lang, maar ik ben tussentijds gestopt vanwege de financiën. Ik moest er te veel dagen voor opnemen. Sinds ik met pensioen ben, geef ik weer lessen.'

Snijders: 'Nu hoor je er weer helemaal bij.'

Rozema: 'We geven les over

soorten arbeidscontracten, rechten en plichten. En arbeidsvoorwaarden, die zijn het belangrijkste.'

Snijders: 'We geven ook een presentatie over de FNV, en tegenwoordig vertellen we ook het pensioenverhaal. Dan zeg ik: "Als je straks alleen AOW hebt, slaap je onder de brug." Ja, leerlingen zijn zeker in pensioen geïnteresseerd, ook door onze acties en omdat we zo vaak in het nieuws waren. Je sluit met de les aan op de actualiteit. Het is ook interactief: als ze vragen hebben, kunnen ze die meteen stellen. Van tevoren bespreken we de les eerst met de docent van het ROC. De verstandhouding met de docenten is heel goed.'

Rozema: 'Soms zijn leerlingen anti-vakbond: allemaal onzin, je hebt er niks aan. Dat soort uitspraken. Dat is dan meestal een zoon van een ondernemer. Het mooie is dat die opmerking vanuit de klas wordt gecorrigeerd. En ik zeg ook, je

'SMEUÏGE
ANEKDOTES
VINDEN DE JONKIES
LEUK OM TE
HOREN'



HARRIE ROZEMA (L) EN JOSY SNIJDERS

vader is ook lid van de vakbond, namelijk van Transport en Logistiek Nederland (TLN), de werkgeversorganisatie. Die laat zijn belangen ook behartigen, hoor. En daar is ook niks mis mee. Zou ik ook doen, als ik directeur was. De vakbond zorgt ervoor dat er een level *playing field* is. Tegenwicht bieden, daar gaat het om. En bij de FNV kun je je ontwikkelen, cursussen volgen en kaderlid worden en actief zijn.'

Snijders: 'En als je in de ondernemingsraad gaat zitten, weet je bijna net zo veel als je baas. Heel interessant en ook nuttig. Voor jezelf en voor je collega's. Om het belang van de vakbond duidelijk te maken, vraag ik altijd in de klas: "Hebben jullie wel eens een meningsverschil of onenigheid

'HET MOOIE IS ALS EEN OPMERKING VANUIT DE KLAS WORDT GECORRIGEERD'

met je ouders? Of met je docent?

En tot slot: de docenten met de directie?" Dan gaan alle handen de lucht in. En dan begrijpen ze dat er altijd wel eens een conflict is, en dat het dan heel handig is om de FNV aan jouw kant te hebben. In eerste instantie moet je altijd proberen het uit te praten met je leidinggevende of de directie. En een telefoontje of mailtje namens de bond lost ook veel op. In ernstige gevallen is er dan de rechtsbijstand van de FNV.'

GASTDOCENT WORDEN?

FNV verzorgt al langer gastlessen, met name op scholen voor middelbaar beroepsonderwijs. Er is een project gestart om het aantal gastlessen fors uit te breiden. Daarbij is de inbreng van mensen met actuele ervaring op de werkvloer welkom.

Heb je ook belangstelling om samen met een (jonge) gastdocent lessen te verzorgen? Of ken je iemand die daar belangstellig voor heeft? Dan kun je je aanmelden bij Bureau Gastlessen, info@gastlessenfnn.nl.

Voor de aanwezigheid bij gastlessen en bijeenkomsten van scholing en begeleiding geldt een regeling ter vergoeding van reis- en verletkosten.

Nadere informatie kun je krijgen bij:

Jeanette Cuypers,
tel. (06) 11 77 17 64

Leo Hartveld,
tel. (06) 51 15 27 84

WERF EEN NIEUW LID EN ONTVANG 10 EURO

Met ruim 1 miljoen leden is de FNV de grootste vakbond van Nederland. We zijn er voor iedereen die werkt, werk zoekt, wil werken of gewerkt heeft. Je kunt zoveel nieuwe leden aanmelden als je wilt. Vul de antwoordkaart in of ga naar fnv.nl/werflid. Hoe meer leden, hoe sterker we staan!

DE VOORDELEN VAN HET FNV LIDMAATSCHAP

- Invloed op je arbeidsvoorwaarden
- Beroepsziekten en letselschade
- Gratis belastingsservice
- Persoonlijk advies over jouw werk en inkomen
- Weten wat er speelt in je sector
- Kortingen met Ledenvoordeel FNV
- Juridische hulp bij werk en inkomen
- Loopbaanadvies
- Rechtsbijstandsverzekering op maat

JA, IK WORD LID VAN DE FNV! NU DE EERSTE 4 MAANDEN 25 EURO

PERSOONSgegevens (INVULLEN IN BLOKLETTERS)

Achternaam:	Voorletters:
Voornaam:	Geboortedatum:
Straat:	Huisnummer:
Plaats:	Postcode:
Land:	Telefoon:
E-mailadres:	

(WERK)SITUATIE

- ☐ In dienst bij werkgever ☐ Zelfstandige/zzp-er ☐ Niet werkend
☐ Uitzendkracht ☐ Student/scholier ☐ Gepensioneerd

Naam werkgever, (uitzend)organisatie of (eigen) bedrijf:

Adres:

Plaats:

Postcode:

Functie:

Als uitzendkracht / zelfstandige / zzp-er werkzaam bij:

Adres:

Plaats:

Postcode:

(BETALINGS)GEGEVENS

- ☐ Ik geef toestemming aan de FNV om door middel van **automatische incasso** de maandelijkse contributie ⁽¹⁾ af te schrijven.
- ☐ Ik betaal per **acceptgiro** (meerkosten € 1,- per maand)

IBAN

- ☐ Ik ontvang graag de voordelen van het **Ledenvoordeel FNV programma!** Je ontvangt de maandelijkse nieuwsbrief en 3 of 4 maal per jaar een partnermailing. We delen jouw gegevens NIET met derden en uitschrijven kan via een link in de nieuwsbrief.

- ☐ Ik stem in met de algemene voorwaarden van de FNV ⁽²⁾

Datum:

Handtekening:

IK BEN AANGEMELD DOOR

(DE 'WERVER' ONTVANGT 10 EURO WERVERS PREMIE)

Achternaam:

Voorletters:

Lidmaatschapnummer:

IBAN

Knip de bon uit en stuur hem in een envelop (*postzegel hoeft niet*) naar: **Contactcenter FNV, t.a.v. Ledenservice, Antwoordnr. 101, 3500 ZA Utrecht**

(1) Bekijk de geldende contributiebedragen op: fnv.nl/contributie.

(2) Op het lidmaatschap zijn de algemene voorwaarden van toepassing. Kijk op fnv.nl/algemenevoorwaarden voor de actuele versie. We gebruiken je persoonsgegevens om uitvoering te kunnen geven aan het lidmaatschap en je belangen te kunnen behartigen. Onderdeel van het lidmaatschap is dat wij je op de hoogte houden over vakbondswerk. Dit doen we per (digitale)post, telefonisch en andere kanalen. Je kan je altijd uitschrijven.

GEZOCHT: KADERLEDEN IN HET BEROEPSONDERWIJS

Ben jij trots op je beroep en klopt je hart voor leerlingen en goed beroepsonderwijs? Dan heeft de FNV je nodig!

Je levert
inbreng vanuit
je kennis en
ervaring en
bent gespreks-
partner van
de bestuurder
van de FNV.

Sta je met je voeten middenin het werkveld als praktijkopleider, HRM-consulent of vakdocent? En heb je actuele kennis van- en ervaring met opleidingen en diverse opleidingsroutes (bol-bbl). Dan is de FNV op zoek naar jou! Zeker wanneer het je leuk lijkt om contact te hebben met leerlingen of dat graag zou organiseren. En wanneer je mee wilt denken over vakbondsstandpunten en het beroepsonderwijs en bereid bent om dat uit te dragen, vragen we je te reageren.

KADERLID

Als kaderlid kun je je kennis over je vak inzetten voor goed onderwijs, voor goede beroepspraktijkvorming en voor goede stages. Samen met de FNV-bestuurder in de Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs (SBB) werk je aan onderwijs voor jongeren en volwassenen dat bij de tijd is en aansluit op de eisen van de arbeidsmarkt. De FNV zoekt mensen uit verschillende beroepen en sectoren die met de FNV-vertegenwoordigers willen praten over middelbaar beroepsonderwijs. Je bent dus gesprekspartner van de bestuurder van de bond en lid van het netwerk van de sector.



HEB JE INTERESSE? STUUR DAN EEN MAILTJE NAAR
ELLES.JANBROERS@FNV.NL.

WAAR GAAT SBB OVER?

Onderwerpen die in de SBB aan de orde komen zijn onder meer vragen over hoe jongeren kunnen leren en werken om hun vak te leren, wat ze precies moeten leren en hoe goede begeleiding van studenten er in de beroepspraktijk uit ziet. Verder komen vragen als 'Is er voldoende werk voor studenten als ze hun opleiding hebben afgerond' en 'Welke vernieuwingen zijn in het onderwijs nodig?' aan de orde.

WAT VRAGEN WE VAN JE?

Afhankelijk van je tijd vragen we je een paar keer per jaar een FNV-bijeenkomst over beroepsonderwijs bij te wonen. Je levert

dan inbreng vanuit je kennis en ervaring. Ook vinden we het belangrijk dat je lid van de FNV bent of dat wilt worden.

WAT BIEDEN WE?

We geven je de mogelijkheid je kennis en ervaring over je vak in te zetten voor goed beroepsonderwijs dat aansluit op de arbeidsmarkt. Daarnaast word je geïnformeerd over de meeste actuele ontwikkelingen in het beroepsonderwijs en kun je invloed uitoefenen op de inhoud en kwaliteit van het onderwijs en vernieuwingsprojecten die lopen of starten. Voor het bijwonen van bijeenkomsten krijg je een vergoeding van reis- en verletkosten.

WAT BETEKEN HET PENSIOENAKKOORD VOOR ZELFSTANDIGEN?

Er is eindelijk een pensioenakkoord. Welke afspraken zijn daarin specifiek voor zelfstandige ondernemers gemaakt?

Sommige zelfstandigen ergeren zich aan het verplichte karakter van de AOV. 'Maar het móet wel verplicht, anders werkt het niet,' zegt Marjan van Noort, manager van FNV Zelfstandigen. Ze begrijpt de zorg: 'Als zzp'er wil je niet verplicht worden. Maar vergelijk het verplichte karakter eens met de verplichte ziektekostenverzekering die we al hebben. Als die niet verplicht was, zou misschien wel 30 procent van de mensen zich niet tegen ziektekosten verzekeren, omdat ze dat niet kunnen betalen. Juist dáárom is die verplichting wél nodig!'

'Als iedereen zich verzekert, maakt dat de premie betaalbaar. Vooral langdurige arbeidsongeschiktheid is een risico dat bijna niemand kan dragen. Wij vinden dat iedere werkende in Nederland zich goed en betaalbaar moet kunnen verzekeren tegen arbeidsongeschiktheid. Dat kan alleen als iedereen meedoet: jong, oud, gezond, ziek en met of zonder risicovol beroep, iedereen. En mét een acceptatieplicht zodat iedereen wordt geaccepteerd en bepaalde ziektes of vormen van arbeidsongeschiktheid niet uitgesloten kunnen worden. Zó hoort het.'

'Een AOV voor zzp'ers móet wel verplicht zijn, anders werkt het niet.'



MEER OVER HET PENSIOENAKKOORD VOOR ZELFSTANDIGEN
LEES JE OP [FNVZZP.NL](https://fnvzzp.nl).

VERDERE AFSPRAKEN

De FNV heeft verder in het pensioenakkoord met het kabinet afgesproken dat:

- De AOW-leeftijd voor twee jaar wordt bevroren en daarna een stuk minder snel zal stijgen.
- Werknemers met een zwaar beroep met vroegpensioen kunnen. De boete die je daar nu nog voor krijgt, verdwijnt. Zo halen heel veel mensen gezond de eindstreep.
- De kans dat op het pensioen gekort wordt een stuk kleiner wordt. Meer mensen kunnen vanaf jonge leeftijd een pensioen opbouwen. Ook zelfstandigen. De verplichte arbeidsongeschiktheidsverzekering krijgt een opt-out, als je als zelfstandige zelf je zaken goed geregeld hebt.

MEEBESLISSEN

De FNV heeft veel zelfstandigen in haar ledenbestand. Al deze zelfstandigen beslissen - net als alle leden van de FNV - mee over het beleid. Vorig jaar werd met een grote meerderheid de 'Visie op zelfstandige arbeid' aangenomen. Alle zzp-leden hebben in aanloop daarnaartoe de gelegenheid gehad om mee te denken over oplossingen voor arbeidsongeschiktheid en pensioen. In bijeenkomsten en filmpjes en op de website heeft de FNV uitleg gegeven en er waren diverse gelegenheden om met elkaar te discussiëren.

Meer lees je op fnvzzp.nl.

‘WIJ HEBBEN GEEN VERTROUWEN IN DE MAATREGELEN VAN DE MINISTER’

Eind juni vond in de Tweede Kamer het Algemeen Overleg over de arbeidsmarkt plaats. Voor zelfstandigen stonden de brieven van minister Koolmees en staatssecretaris Snel over de vervanger van de Wet DBA en het toezicht op de arbeidsrelaties op de agenda.

‘Teleurstellende brieven,’ zegt manager Marjan van Noort van FNV Zelfstandigen: ‘De maatregelen zoals die in het regeerakkoord stonden waren al niet hoopvol, maar de uitwerking zoals die er nu ligt, vinden wij ronduit triest. Als FNV Zelfstandigen hebben wij geen vertrouwen in de maatregelen van de minister.’

GEEN ÉCHT ONDERNEMERSCHAP

‘De minister heeft aangekondigd dat handhaving van de wetgeving rond zelfstandige arbeid wordt opgeschort, totdat de maatregelen ter vervanging van de Wet DBA zijn ingevoerd,’ legt Marjan uit. ‘Die handhaving wordt opgeschort tot 1 januari

2021, maar wij zien dat het gebrek aan handhaving ertoe leidt dat zelfstandigen breed worden ingezet in allerlei sectoren, zonder dat er sprake is van echt ondernemerschap.’

MINIMUMTARIEF

‘We vinden het onbegrijpelijk dat de minister een minimumtarief van 16 euro per uur voldoende vindt voor een zelfstandige. Het enige dat je daarvan kunt zeggen is dat het werkenden in ieder geval uit de armoede houdt, lezen we in de brief. Wij hebben echter al nooit begrepen waarom een zelfstandige uit de armoede moet worden gehouden. Zelfstandigen zouden in een gezonde arbeidsmarkt toch hun eigen tarief moeten kunnen be-

palen? Een minimumtarief moet véél hoger liggen dan 16 euro! Het voorstel van het CNV van € 25 komt al meer in de buurt, maar zet in bepaalde sectoren nog steeds weinig zoden aan de dijk. Wij willen daarom nog steeds dat er een mogelijkheid komt om sectoraal minimumtarieven af te spreken. Daar waar zelfstandigen niet zelf hun tarief kunnen bepalen, willen wij dat er collectief onderhandeld moet kunnen worden over het tarief.’

VERVANGING WET DBA

Over de voorgestelde webmodule, één van de vervangende maatregelen van de Wet DBA, is Marjan kort: ‘Die wordt nog getest en het is de vraag óf die er wel komt. Want het systeem van modelovereenkomsten blijft óók bestaan. Als een opdrachtgever via de webmodule géén opdrachtgeversverklaring krijgt, dus eigenlijk geen toestemming krijgt om de zzp’er in te huren, dan kan hij alsnog met modelovereenkomsten aan de slag om het daarmee wél te regelen. Maar de opdrachtgever krijgt geen reden waarom hij de opdrachtgeversverklaring niet krijgt. Wat heeft zo’n module dan voor zin?’

OPT-OUT

‘Dan de opt-out voor werkenden die € 75 of meer per uur verdie-

nen,’ gaat Marjan verder. ‘Als zelfstandige heb je daar eigenlijk niets aan. Het geeft alleen de opdrachtgever zekerheid dat hij geen loonheffing hoeft te betalen. Daarnaast ondermijnt het de solidariteit onder alle werkenden. Als je veel verdient mag je uit het sociaal stelsel stappen en dat willen we niet. En verbaas je ook over het volgende: de minister introduceert zowaar een ketenbepaling. Je mag nog maar één jaar werken voor een opdrachtgever als je een zelfstandigenverklaring hebt gebruikt. Daarna moet je er zes maanden tussenuit. Hoezo vrijheid van het ondernemerschap?’

GEEN VERTROUWEN

‘Alle goede bedoelingen van de minister ten spijt: wij hebben totaal geen vertrouwen in deze maatregelen,’ besluit Marjan. ‘Een véél te laag minimumtarief, een opt-out met vreemde constructies en zonder voordeel voor de zelfstandige en een webmodule met té weinig toegevoegde waarde. Dan liever terug naar de modelovereenkomsten, die genoeg mogelijkheden en kansen boden om op een goede manier aan de slag te gaan en te blijven. De minister heeft helaas het kind met het badwater weggespoeld.’



REACTIES

Wil jij de redactie laten weten wat je vindt? Mail dan naar redactie@fnv.nl. Hieronder tref je een selectie uit mail, sociale media en de ouderwetse brievenbus. De redactie behoudt zich het recht voor bijdragen in te korten.



JEUGDLOON

We did it! Vanaf vandaag krijgen alle 21-jarigen een volwassen loon. Een 21-jarige gaat er vanaf maandag 510,69 euro per maand op vooruit. Tot 1 juli 2019 verdienden 18- tot 22-jarigen het minimumjeugdloon. Dat is fors lager dan het minimumloon voor volwassenen. FNV Young & United heeft flink actie gevoerd. En zoals je ziet: actievoeren loont!

Ida Neekhuis

Mooi, die gaan niet meer aan het werk! Super gedaan!

Luuk Voncken

Rapporten vanuit de overheid zeggen dat de verhoging van de lonen onder jongeren tot weinig tot geen banenverlies heeft geleid, hoewel het wel de financiële situatie van veel jongeren heeft verbeterd. Uw standpunt is daarom incorrect.

Christa van Heerwaarden

Fijn FNV Young. Hoop dat jullie nóg meer leden krijgen hierdoor!

Jeanette Hobo

Slavenarbeid moet afgeschaft worden. Wat mij betreft vanaf 18 jaar volledig loon. Je bent volwassen en hebt volwassen recht op bestaansmiddelen.



EEN VARKEN

Ik woon met mijn vrouw in een mooi huis en houd naast enkele kippen en twee schapen ook een varken. Daarnaast ben ik werkzaam als huisschilder. Nu zou men denken, wat hebben die twee zaken gemeen? En wat interesseert dit de FNV? Welnu, altijd als ik 's morgens naar die varkenskop kijk, moet ik sterk denken aan de werkgevers van schildersbedrijven waarvoor ik heb gewerkt. En hiermee bedoel ik niet qua uiterlijkheden, maar eerder de tegenstellingen. Want hoe is het toch mogelijk dat een groot aantal werkgevers, boven aan de voedselketen, zo sociaal zijn, en varkens, lager in de voedselketen, zulke sociale dieren? Mijn varken is het treffende bewijs. Conclusie: ik zou willen dat iedere werknemer een varken als baas had.

Paul Lammers, satiricus en huisschilder



ZESURIGE WERKDAG

Een eeuw geleden ging de Tweede Kamer akkoord met de achturige werkdag, onder druk van de vakbeweging. En toen al stond er: "Bij den achturigen arbeidsdag zal de eisch naar nog grotere vermindering van arbeidstijd groeien." Nu wordt soms gesproken over een zesurige werkdag. Wat denk jij, welke voordelen zou dat hebben?

Amarja Muller

Een zesurige werkdag zorgt voor meer arbeidsplaatsen. Meer reizigers per etmaal. Meer tijd om je geld uit te geven in eigen regio. Vanuit menselijk en economisch oogpunt best wel interessant.

Nico Meijer

Werken, rusten en ontspannen in een goede verhouding blijft mogelijk als wij onze welvaart eerlijk blijven verdelen. Wij moeten dan wel vechten voor die verdeling en niet enkelen met het rendement laten weglopen.

Dirk Van Dam

Ik ga liever eerder met pensioen of een vierdaagse werkweek. Of je nu zes uur of acht uur per dag moet werken, je bent toch met je reistijd de gehele dag bezig.



@FNVZorg_Welzijn

'Het geld is er gewoon. Het is een politieke keuze van @hugodejonge om niet voldoende in jeugdzorg te investeren. In 2018 is er twaalf miljard euro blijven liggen op de plank bij het Rijk, en in 2019 tot nu toe al vijf miljard', aldus @MaaikVanderaar



@FNV

Het minimumloon kan en moet naar 14 euro. @ Rotterdam Zuid voor 14



RIDERS

VERDIENEN BETER

Makkelijk hè, om lekker vanuit je luie stoel wat te eten te bestellen en thuis te laten bezorgen. Maar wist je dat de maaltijdbezorgers die het je komen brengen vaak flink worden uitgeknepen?

Jo Vaessen

Heel goed dat FNV dit aanpakt. Alle misbruik van werknemers moet keihard aangepakt worden. Wettelijk minimumloon moet voor alle werknemers de minimale regel worden. Werkgevers die dat ontduiken, moeten financieel beboet worden. Tweede Kamer, neem jullie rol.

Theo van Everdink

Wat is er mis mee om zelf je eten klaar te maken? Is dat gemakzucht, of een nieuwe trend? Je ziet tegenwoordig overal fietsen, scooters met bakken voer rondcrossen!

Ralph Holtkamp

Bezorgers zouden gewoon ten minste het minimumloon moeten krijgen. Eventueel zou daar dan nog een premie per bezorging bij op kunnen komen, zodat snelle bezorgers meer verdienen. Het huidige systeem is niks meer dan uitbuiting.



IT'S A RECORD

Proficiat. Het hittesterecord is gesneuveld. Vanmiddag is de 40 graden aangetikt. Misschien goed om nog eens de Werkklimaat App te checken. fnv.nl/werkklimaatapp

Aukje Sijtsma

Er moet morgen gewoon gewerkt worden. Schoonmaak van vakantiebungalows en helaas veel te weinig personeel dus tja ... niet veel keuze. Maar veel drinken en rustiger aan.

Joe de Boer

Rustig aan? Staat daar in de schoonmaak niet de doodstraf op?

Annelies Verlinden de Graaf

Er zijn bedrijven die gewoon moeten doordraaien. Ik moest vandaag ook gewoon werken ... maar alles op een rustig tempo ... bij mijn man mocht vandaag iedereen om 12 uur stoppen ... doorbetaald ... petje af voor de baas.

PENSIOENAKKOORD IS PURE DISCRIMINATIE

Een echt eerlijke pensioenregeling is er één waarbij iedereen op dezelfde leeftijd stopt. Als je voor die leeftijd kapotte knieën of ander lichamelijk letsel hebt opgelopen vanwege je werk, ga je naar een arts en word je (gedeeltelijk) afgekeurd. Dat er een uitzondering gemaakt wordt voor de zogenoemde zware beroepen is pure discriminatie. Bijvoorbeeld: stratenmakers kunnen ook op hun kont gaan zitten op straat of op een krukje of op hun hurken, om kapotte knieën te voorkomen. Ze genieten elke dag van de frisse buitenlucht, zingende vogeltjes, diversiteit aan voorbijgaande mensen en zo kan ik nog wel even doorgaan. Uiteraard is dit een eenzijdige weergave van een beroep. Dit kun je doortrekken naar een zogenaamd 'licht' beroep: op school tijdens de vakanties al werken, voor, tijdens en na je universiteitsstudie werken, hele dag op een bureaustoel achter een pc zitten, stress, burn-out, rsi, versleten rug, nek en schouders. Durft u nog te beweren dat de kantoorpikkies minder zwaar werk hebben dan stratenmakers? FNV, jullie doen aan apartheid. Jullie hadden voor iedereen moeten opkomen. Nogmaals, iedereen op dezelfde leeftijd pensioen!

Marina Steyn



@FNV

Medewerkers van @picnic eisen dat de boodschappenbezorger stopt met het ontslaan van mensen die actief zijn voor de vakbond.



JOEP ROEPT

Allereerst wat een geweldige achterpagina van 'Joep roept', een sublieme vinding! Fantastisch getekend, 'slapend' dienstverband. Dan een compliment aan het stuk van Paul Verhoeven over de babyboomers! Ikzelf behoor tot die groep senioren die te bang waren om een lening af te sluiten voor de aankoop van een huis, die dus de huur zagen stijgen van nog geen 100 gulden naar nu bijna 700 euro en het eind is nog niet in zicht. En ik ondervind dat de indexering van het bedrijfspensioen al tien jaar niet gebeurt! Ik val dus ook niet onder die groep senioren die zo vaak in beeld worden gebracht vanuit een zonnige overwintering in prachtige omstandigheden in een luxe camper. Echt, deze groep verdient de aandacht.

W. Kollen

WAAR KAN

JIJ NOG

BESPAREN?

Gratis
woningscan →



Energiezuinig wonen begint met de woningscan

Besparen op je energierekening én duurzamer wonen? Start met de gratis woningscan van Greenchoice. Met de online woningscan ontdek je binnen 5 minuten wat je kunt doen, wat de kosten zijn en wat het je oplevert. Door energiezuinig te wonen, verlaag je pas echt je energierekening.

- Gratis online woningscan
- Snel inzicht in de kosten en besparing
- Vraag direct een offerte aan

Doe de de gratis woningscan op www.greenchoice.nl/besparen/woningscan



PUZZEL EN WIN!

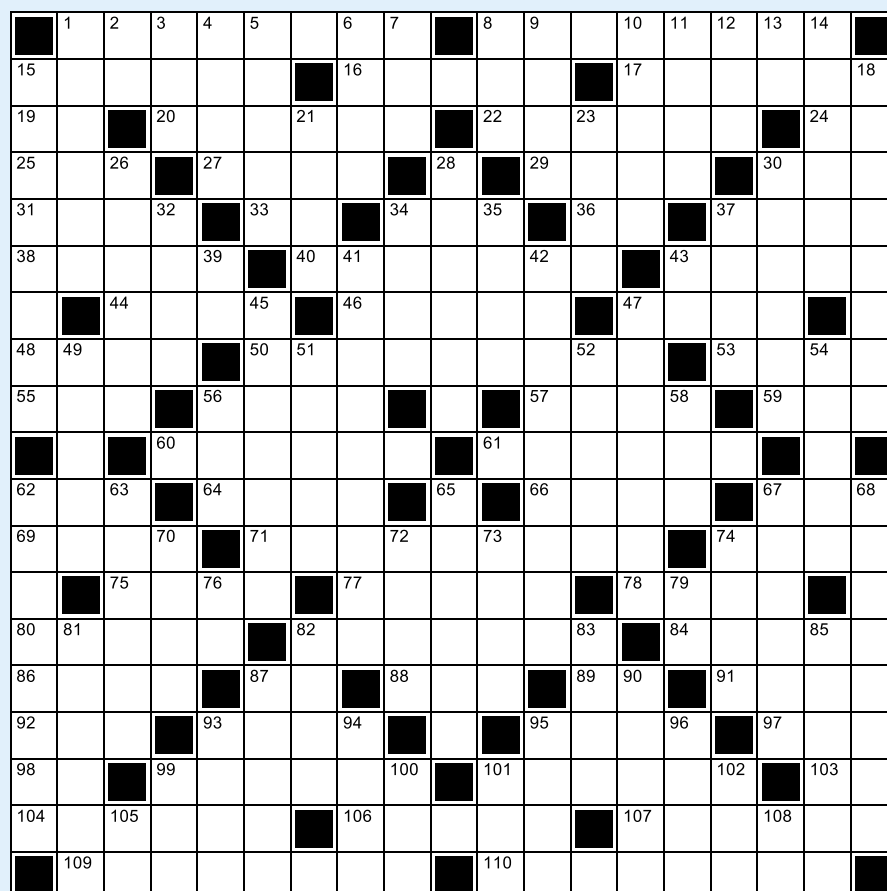
Plaats de gevonden woorden in het kruiswoorddiagram. Vul vervolgens de letters in in de gelijkgenummerde vakjes in de oplossingsbalk onder het diagram en ontdek zo de oplossing.

HORIZONTAAL

1 plaats in Drenthe - **8** extra arbeidstijd - **15** directeur van een lyceum - **16** norm - **17** atletiekobstakels - **19** jongensnaam - **20** dosis - **22** aandacht achteraf - **24** en omstreken (afk.) - **25** collectieve arbeidsovereenkomst (afk.) - **27** rivier in Noord-Brabant - **29** aanschaf - **30** Joint Photographic Experts Group (afk.) - **31** kapitein (afk.) - **33** Sovjetunie (afk.) - **34** kien, slim - **36** voegwoord - **37** terrein, boereerf - **38** waakzaam - **40** filmkunstenaar - **43** meisjesnaam - **44** tijdseenheid - **46** water in Fryslân - **47** plaats in Ierland - **48** verslaafde - **50** kunstmatige taal - **53** part - **55** vordering - **56** bloedbaan - **57** zuivelproduct - **59** holte - **60** hefgewicht - **61** hoofdstad van Estland - **62** arbeidersjeugdcentrale (afk.) - **64** kledingstuk - **66** smalle strook - **67** lofdicht - **69** sportploeg - **71** achtereenvolgende opnoeming - **74** zwartsel - **75** meisjesnaam - **77** Noorse schrijver - **78** god van de liefde - **80** plaats in Fryslân - **82** rekenopgave - **84** gebrek - **86** Romeinse keizer - **87** kunstmatige inseminatie (afk.) - **88** knaagdier - **89** intelligentieleeftijd (afk.) - **91** geleerde - **92** open plek in het bos - **93** oorlogsgod - **95** herkauwer - **97** jongensnaam - **98** informatietechnologie (afk.) - **99** windjak met capuchon - **101** mantelcape - **103** latest estimate (afk.) - **104** stukje - **106** koffiekamer - **107** vrouwelijke held - **109** galnoot - **110** voorexamen.

VERTICAAL

1 ijzer, zilver en koper - **2** intensive care (afk.) - **3** desktoppublishing (afk.) - **4** lusteloos - **5** plaats in Noord-Frankrijk - **6** jongensnaam - **7** ontkenning - **8** onnozel persoon - **9** egaal - **10** plaats bij Rotterdam - **11** gooi - **12** zeer - **13** reverendus dominus (afk.) - **14** doelma - **15** plaats in Zuid-Holland - **18** andermaal - **21** handigheid - **23** met veel suiker - **26** plotseling - **28** Franse jongensnaam - **30** kriebelen - **32** eetlust - **34** Afrikaans dier - **35** meisjesnaam - **37** niet zacht - **39** jij (Fra.) - **41** indruk - **42** stadstaat in Italië - **43** lager onderwijs (afk.) - **45** estafette, run - **47** beroepsgenoot - **49** trip, reisje - **51** volleybalterm - **52** kweken - **54** slot - **56** vaartuig - **58** vogel - **62** aandacht - **63** fototoestel - **65** kaft om een boek - **67** draai om de oren - **68** uitstallen - **70** Spaanse rivier - **72** kelner - **73** uitwerpselen - **74** droefheid - **76** loofboom - **79** mobiele eenheid - **81** telwoord - **82** beest - **83** meisjesnaam - **85** vrouwelijk dier - **87** aandoening van het strottenhoofd - **90** niet zwaar - **93** meisjesnaam - **94** kluis - **95** plaats in Nieuw-Zeeland - **96** meisjesnaam - **99** algemene dagelijkse levensverrichtingen (afk.) - **100** witte plek op het voorhoofd - **101** hoofddekse - **102** iep - **105** achter - **108** lidwoord.



10	44	77	35	58	102	94	110	50	86
----	----	----	----	----	-----	----	-----	----	----

VDM PUZZELS/DOUWE VAN DER MEULEN

WIN!

1X



€ 100,-

2X



€ 75,-

3X



€ 50,-

Onder de goede inzenders worden zes prijzen verloot: een hoofdprijs van € 100, twee prijzen van € 75 en drie prijzen van € 50. De oplossing van de puzzel afgedrukt in FNV Magazine 2-2019 was **DIENSTVERBAND**.

WINNAARS

€ 100: L. van Beek uit Woudenberg;
€ 75: E.J. Kettelarij uit Zaltbommel en J.J. Kleiweg uit Zwijndrecht; **€ 50:** gaan naar W.D. Pinkert uit Holten,

A. van der Horst uit Uithoorn en Martin de Vries uit Kwadijk. De prijswinnaars krijgen persoonlijk bericht.

Stuur de oplossing van deze kruiswoordpuzzel op een kaart of briefkaart (niet in een envelop) voor **11 oktober 2019** naar Redactie FNV, Postbus 9208, 3506 GE Utrecht met vermelding van jouw naam, lidmaatschapsnummer en adres. Of mail jouw oplossing met deze persoonlijke gegevens naar **puzzel@fnv.nl**.

PROFITEER VAN AANTREKKELIJKE KORTINGEN MET LEDENVOORDEEL FNV

Ledenvoordeel FNV biedt FNV-leden flinke kortingen op allerlei producten, diensten en uitjes. Naast de jaarvoordelen waar je het hele jaar gebruik van kunt maken, bieden we ook tijdelijke voordelen. Deze vind je elke maand op ledenvoordeelfnv.nl. Je kunt je ook inschrijven voor de maandelijkse nieuwsbrief, zodat je nooit een voordeel mist! De tijdelijke voordelen zijn geldig van 1 september t/m 30 november 2019.

TIJDELIJK VOORDEEL

Maandelijks vele nieuwe voordelen op ledenvoordeelfnv.nl

TOT 20% KORTING BIJ BASIC FIT

Als FNV-lid kan je dit najaar voordelig een sportabonnement afsluiten bij Basic-Fit. Je ontvangt namelijk tot 20% korting op je abonnementskosten waarmee je vrij kunt trainen én deel kan nemen aan de virtuele groepslessen. Bovenop de korting krijg je de eerste maand gratis en betaal je geen inschrijfkosten. Meld je direct aan via het High Five Fitness Network en start met sporten!

Kijk voor meer informatie op ledenvoordeelfnv.nl



TOT
**20%
KORTING**
HIGH FIVE
FITNESS NETWORK ■

SPECTACULAIRE ANTI SLIPCURSUS VAN € 129,- VOOR € 59,-

Weet jij hoe je een slippende auto onder controle krijgt? Ga voorbereid het najaar in met een anti slipcursus van het Safety Experience Center in Rosmalen. Onder begeleiding van een ervaren instructeur ga je tijdens deze drie uur durende anti slipcursus allerlei oefeningen uitvoeren. Verhoog je rijvaardigheid, voel je zekerder op de weg en voorkom ongelukken.

Bekijk het voordeel op ledenvoordeelfnv.nl



SLECHTS
€ 59,-



MET 25% KORTING NAAR MUSEUM HET REMBRANDTHUIS

Kom in het Rembrandtjaar naar het huis van Rembrandt waar het allemaal gebeurde! Bezoek zijn atelier, de oude keuken, zijn woonkamer en kunstkamer vol inspirerende objecten en waan je in de zeventiende eeuw. Woon de dagelijkse verf- en etsdemonstraties bij en bezoek de tentoonstellingen in de moderne museumvleugel.

Kijk voor de kortingsvoucher op ledenvoordeelfnv.nl



**25%
KORTING**

MUSEUM
HET REMBRANDTHUIS

JAARVOORDEEL

12% KORTING OP ALLE CURSUSSEN EN OPLEIDINGEN

NHA biedt de voordeligste thuis cursussen van Nederland. Je kunt kiezen uit 500 cursussen zoals Boekhouden, Management, Webdesigner, Nagelstyling, Kindercoach, Gewichtsconsulent, Spaans, Fotografie, Thuiskeeper en nog veel meer! Starten kan elke dag van het jaar en met behulp van de privé docent stem jij je eigen studietempo af.

Vraag een gratis (digitale) studiegids aan of schrijf je direct in, bel 077 306 7000 of ga naar nha.nl/fnv



**12%
KORTING**



JAARVOORDEEL

GRATIS ENERGIEADVIES VOOR JOUW WONING

Besparen op je energierekening én duurzamer wonen? Start met de gratis woningscan van Greenchoice. Met de online woningscan ontdek je binnen 5 minuten wat je kunt doen, wat de kosten zijn en wat het je oplevert. Door energiezuinig te wonen, verlaag je pas echt je energierekening.

Kijk voor meer informatie op greenchoice.nl/besparen/woningscan



GRATIS ONLINE WONINGSCAN

GREEN
CHOICE

10% EXTRA KORTING BIJ PLUTOSPORT.NL

- Meer dan 19.000 sport en lifestyle artikelen
- Altijd Topmerken voor scherpe prijzen
- Voor 22:00 uur besteld, morgen in huis
- Gratis retourneren
- Bedrukkingsservice mogelijk!
- Da's makkelijk scoren!

Kijk voor de kortingscode op ledenvoordeelfnv.nl



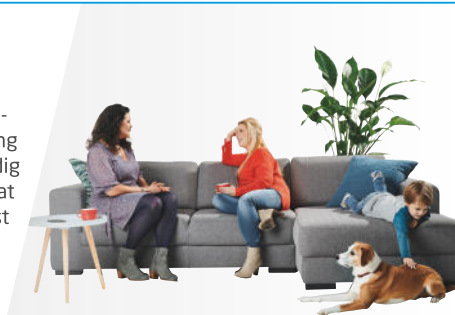
10% EXTRA KORTING

PLUTO
SPORT.NL

5% KORTING OP EEN INBOEDEL- EN OPSTALVERZEKERING BIJ UNIVÉ

Als FNV-lid profiteer je bij Univé van 5% korting op de Inboedel- en Opstalverzekering. Hierbij kun je ook een inboedelverzekering afsluiten die een half jaar lang voor beide adressen geldt. Handig als je gaat verhuizen! Ook belangrijk: een opstalverzekering, zodat naast je persoonlijke spullen ook de woning zelf is verzekerd. Naast deze verzekeringen kun je profiteren van korting op andere particuliere schadeverzekeringen. De korting kan oplopen tot 11%.

Vragen? Kijk op unive.nl/ledenvoordeelfnv, bel 0592-348999 of bezoek één van de ruim 120 winkels



5% KORTING

univé

GELDWIJZER SCHEIDEN

In september 1796 werd in Nederland de allereerste echtscheiding uitgesproken, en nog steeds is september de maand waarin de meeste scheidingen plaatsvinden. Bij een scheiding moeten er in een korte tijd veel belangrijke beslissingen worden genomen, ook over geld. In de Geldwijzer Scheiden word je geïnformeerd over de financiële gevolgen van jouw scheiding, lees je alles over co-ouderschap en alimentatie en vind je handige rekenschema's en voorbeelden.

Bestel de geldwijzer via ledenvoordeelfnv.nl met 15% korting



15% KORTING



Onze jaarpartners:

KwikFit



matrabiKE
AL 25 JAAR DE VOORDEELIGSTE IN FIETSPLEZIER!

nha



GREEN
CHOICE

univé

PLUTO
SPORT

Ben

MIS NIETS! SCHRIJF JE SNEL IN VOOR DE NIEUWSBRIEF OP [LEDENVOORDEELFNV.NL](https://ledenvoordeelfnv.nl)

Onder voorbehoud van druk- en zetfouten.

Kijk op de website voor **de speciale maandaanbiedingen!**

ZO WERKT DAT

Vragen over werk en inkomen? Of het nu gaat over je lidmaatschap, beëindigingsovereenkomsten, wachtdagen bij ziekte – je vindt het allemaal op www.fnv.nl.

SPREEKUUR GRENSARBEIDERS

Woon je in Nederland, en werk je in België of Duitsland? Dan kunnen er voor jou andere regels voor sociale verzekeringen, belastingen, pensioen en arbeidsvoorwaarden gelden. De FNV organiseert op twaalf plaatsen een spreekuur voor grensarbeiders. Iedereen kan langskomen voor informatie.



VOOR FNV-LEDEN ZIJN ER EXTRA VOORDELEN:

- (Gratis) laten invullen van je Nederlandse belastingaangifte en ook de Belgische BNI-aangifte. Advies over de Duitse aangifte.
- Vragen over je (aanvullende) pensioenopbouw in België, Duitsland en Nederland.
- Vragen over juridische zaken. Als het nodig is, helpen onze Belgische of Duitse collega's je ook kosteloos. Dossiers kunnen we zo nodig uitwisselen. Je hoeft niet lid te zijn van een buitenlandse vakbond om in twee landen geholpen te worden.
- Vragen over internationaal arbeidsrecht of arbeidsvoorwaarden.

- Loopbaanbegeleiding, ook over de grens heen, door samenwerking met Belgische bonden.
- Begeleiding van leden die in het traject Poortwachter terecht zijn gekomen.
- Meer mogelijkheden voor inspraak: medezeggenschap door kandidaatstelling bij or-verkiezingen door samenwerking of lijstverbinding met zusterbonden.

Kijk waar de spreekuren zijn bij jou in de buurt op www.fnv.nl/grensarbeiders.

Of bel ons Contact Center: 088 - 368 0 368.



FNV MAGAZINE LUISTEREN?

GA NAAR WWW.GRENZELOOSLEZEN.NL. MAAK EEN GRATIS ACCOUNT AAN, LOG IN EN LUISTEREN MAAR.

DIT DOEN WE VOOR JE

HEB JE OOK EEN VRAAG?

Bel met ons Contactcenter voor al je vragen over werk, inkomen, letselschade en lidmaatschap: (088) 368 0 368, ma t/m vrij 8.30-17.30 uur. Ook bereikbaar vanuit het buitenland. (Standaardtarief voor bellen naar vaste nummers, voor actuele tarieven zie je provider.)

Persoonlijk gesprek?

Heb je liever een persoonlijk gesprek op een van onze spreekuurlocaties? In het hele land kun je bij ons terecht tijdens verschillende spreekuren. Bekijk de locaties in jouw regio: www.fnv.nl/in-jouw-regio.



BEHEER JE GEGEVENS IN MIJN FNV

Met een profiel op onze website kun je:

- je adresgegevens wijzigen;
- je betaalgegevens wijzigen;
- je werkgever wijzigen;
- een nieuwe ledenpas aanvragen (als je je pas kwijt bent).

Dus verandert er iets in jouw woon-, werk- of betaalsituatie? Maak een profiel aan of log in op mijn.fnv.nl. Of via de link 'Mijn FNV' op www.fnv.nl.



Vragen over het magazine? Mail naar redactie@fnv.nl of bel (088) 368 0 368 (ma t/m vrij 8.30-17.30 uur).

COLOFON HOOFDREDACTEUR Roosmarijn Schröder (roosmarijn.schröder@fnv.nl) EINDREDACTEUR Peter Beekman (peter.beekman@fnv.nl) REDACTIE Peter van der Aa (peter.vanderaa@fnv.nl) REDACTIE MPG., AMSTELVEEN Inge Pauw ART DIRECTION EN VORMGEVING Esther Tji, Bianca van Hilst REDACTIE-ASSISTENTIE Chantal van der Toorn (chantal.vandertoorn@fnv.nl) CONCEPT FNV en MPG. ADVERTENTIEVERKOOP PSH, Dunck DRUK Senefelder Misset, Doetinchem COPYRIGHT Overname van artikelen is alleen toegestaan met bronvermelding en toestemming van de uitgever. FNV Magazine ISSN 2405-9013.

DE SPIN IN HET WEB

ALS SECRETARIS VAN DE SECTORRAAD EN HET SECTORBESTUUR, IS **RINY SMITS (63)** AL JAREN DE SPIN IN HET WEB VAN FNV UITKERINGSGERECHTIGDEN.

TEKST EVA PRINS BEELD JEANNETTE SCHOLS

1 WIE IS RINY SMITS?

‘Tot 1991 werkte ik in de bouw. Ik ben begonnen als timmerman en op het laatst was ik assistent uitvoerder. Toen werd ik afgekeurd. Ik heb een erfelijke aanleg voor lipomen: vetbulten over mijn hele lijf. Soms groeien die ook naar binnen en dan kunnen ze bijvoorbeeld zenuwen of organen beknellen. In tientallen operaties zijn er al 1140 verwijderd. En na elke operatie moest ik weer herkeurd: 37 keer in totaal. Ik noem dat mensen pesten.’

2 WAT DOE JE BIJ FNV UITKERINGSGERECHTIGDEN?

‘Ik heb van alles gedaan: lid van het Ledenparlement, jarenlang in cliëntenraden gezeten. Nu ben ik secretaris van de sectorraad en het sectorbestuur. Dat is een coördinerende, regelende rol. De spin in het web. Dat past wel bij mij. Ik ben goed in verbanden leggen, en in verbinden. Verder ben ik Contactpersoon Uitkeringsgerechtigden (CPU-er). Als CPU-er bellen we mensen die net uitkeringsgerechtigd zijn geworden. Schitterend werk, vind ik. Mensen zijn meestal blij verrast dat de FNV ze belt.’

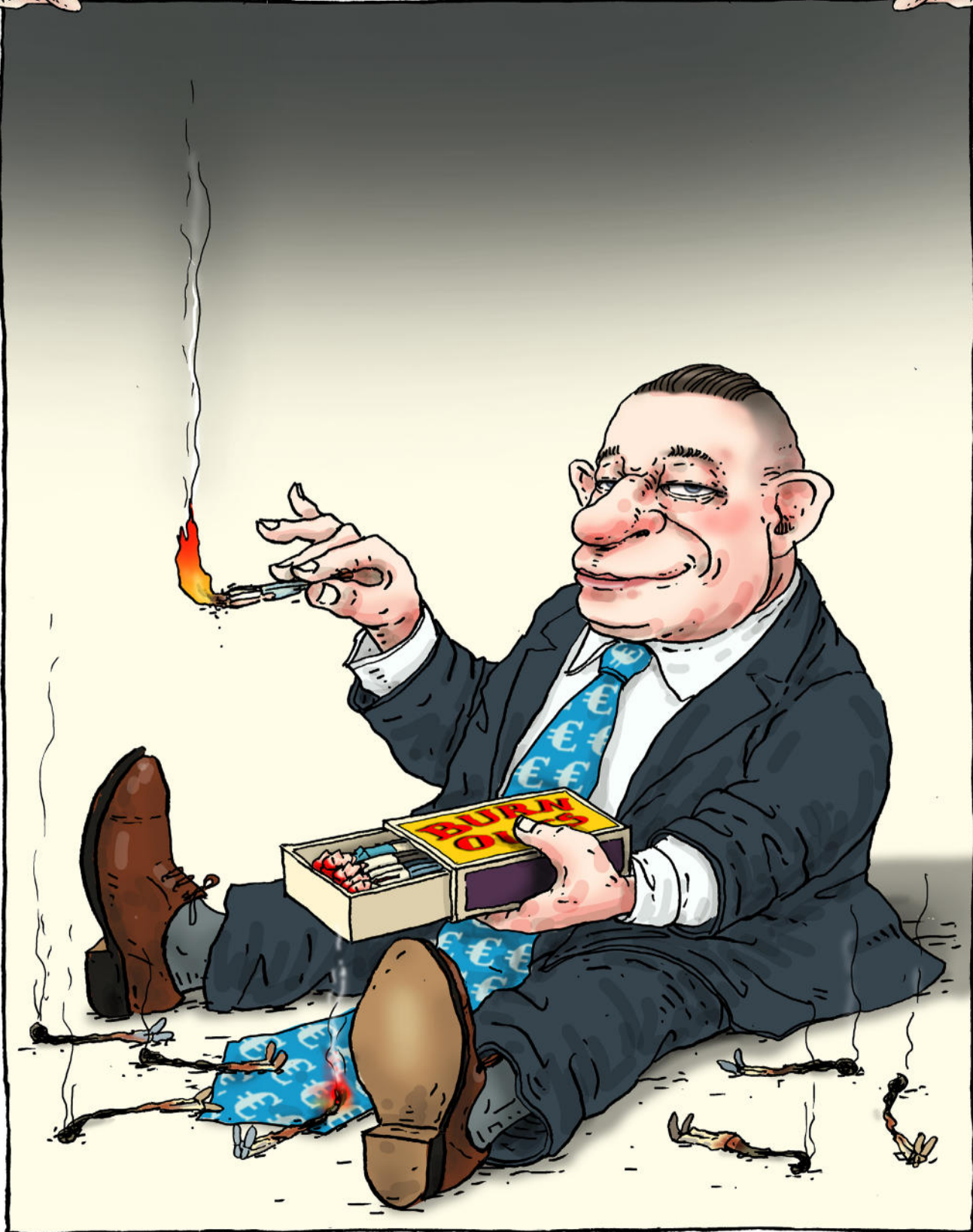
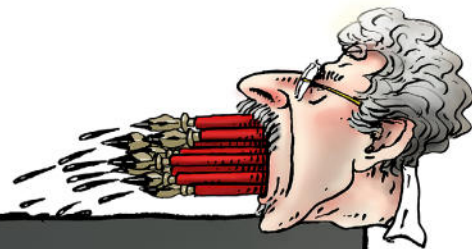
3 WAT DRIJFT JOU IN HET VAKBONDSWERK?

‘Werknemers moeten zorg dragen voor elkaar, en strijden voor hun rechten. Daar staat voor mij de vakbond voor. En uitkeringsgerechtigden hebben het hardst ondersteuning nodig. Bovendien is FNV Uitkeringsgerechtigden naar mijn idee de belangrijkste sector, want wij proberen wetgeving te beïnvloeden waar werkenden ook mee te maken (kunnen) krijgen. Zo hebben we bijvoorbeeld verslechtering van de WIA tegen weten te houden.’





JOEP ROEPT



SPELEN MET VUUR

— van kunnig